

FÖRETAGS- PREFERANSTÄLLNING

– allt viktigare
för Sveriges
produktion och
konkurrenskraft

almeGa

Förord

Medan ekonomin förändras allt snabbare mot ökad tjänsteproduktion lever gamla föreställningar kvar om vad som präglar tjänste- respektive varuproduktionen. Fortfarande skiljer man oftast på varor och tjänster utan att känna till att en allt större del av de så kallade varorna i själva verket innehåller en stor del tjänster, exempelvis i form av teknisk lösning, design eller programvara. Det är ofta tjänsteinnehållet som höjer värdet på en produkt och gör den attraktiv och konkurrenskraftig. Att uppfattningen om hur produktionen av varor och tjänster ser ut inte har hängt med i utvecklingen kan delvis förklaras av att varor och tjänster fortfarande vanligen redovisas separat i statistiken. Men då döljs den förändring som pågått och fortgår, där varu- och tjänsteproduktion blir alltmer sammanflätad i produktionskedjor, från företag till deras underleverantörer, både i Sverige och ute i omvärlden. Den fortgående specialiseringen av produktionen har för Sverige inneburit en växande produktion av tjänster med högt kunskapsinnehåll. Den bygger i hög grad på högkvalificerad arbetskraft och personalens förmåga att utveckla tjänster och anpassa dem till kundernas behov inom i stort sett samtliga delar av ekonomin. Det är i allt högre grad företags-tjänster av olika slag som bidrar till denna utveckling.

Med hjälp av *input-output-statistik* som visar sambanden mellan produktion och sysselsättning mellan branscher visar vi i denna rapport företagstjänsternas betydelse i svensk ekonomi. Vår förhoppning är att rapporten ska bidra till ökad förståelse för den omfattande strukturomvandling som pågått under de senaste 20 åren och hur den förändrat förutsättningarna för vilken typ av produktion och kompetens som svensk ekonomi i allt högre grad bygger på.

Vi vill särskilt tacka Anders Wadeskog vid SCB för sin expertrådgivning i vår användning av input-output-statistiken. Hans vägledning har varit ovärderlig i vårt arbete med rapporten.

November 2014

Lena Hagman, chefekonom Almega
Linnea Kvist, ekonomisk analytiker Almega

Innehåll

1 Sammanfattning och slutsatser	4
Rapportens slutsatser i korthet:	5
1.1 Bakgrund	6
2 Företagstjänsternas betydelse i svensk ekonomi	10
2.1 Inledning	11
2.2 Vad är företagstjänster och hur stor är branschen totalt?	11
2.3 Företagstjänster som tillväxtmotor	11
2.6 Beräkning av hur olika branschers produktion och sysselsättning hänger ihop	17
2.7 Vilka sektors efterfrågan ligger bakom jobbtillväxten inom företagstjänster?	18
2.8 Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på företagstjänster?	19
2.9 Investeringarna går mot immateriellt kapital	21
2.11 Sammanfattning av kapitel 2	23
3 Allt större tjänsteinnehåll i industrins produktion	26
3.1 Inledning	27
3.2 En rättvisare bild av industrins bidrag till ekonomin	28
3.3 Industrins underleverantörer är till stor del tjänsteproducenter	28
3.4 Företagstjänster väger tungt som underleverantörer till industrin	31
3.5 Finanskrisen har lett till stora neddragningar inom industrin och dess underleverantörer	33
3.6 Hur stor är den samlade produktionen av industriprodukter som andel av BNP?	33
3.7 Sammanfattning av kapitel 3	34
4 Globala värdekedjor, ökat importinnehåll och ökat konkurrenstryck	36
4.1 Inledning	37
4.2 Ökad sysselsättning inom kunskapsintensiv tjänstesektor	37
4.3 Ökat importberoende i svensk ekonomi	37
4.4 Insattjänster dominerar tjänsteimporten	40
4.5 Företagstjänster alltmer konkurrensutsatta	41
4.6 Sverige tappar exportmarknadsandelar	42
4.7 Viktiga förutsättningar för Sveriges internationella konkurrenskraft	43
4.8 Sammanfattning av kapitel 4	43
Appendix 1	45
Kort sammanfattning av I/O-metoden	46
Appendix 2	47
Fakta om den kunskapsintensiva tjänstesektorn - "KIS"	47

Sammanfattning och slutsatser

I denna rapport visar Almega mer heltäckande mått på hur stora andelar företagstjänster respektive industrin utgör av Sveriges totala produktion än de mått som vanligen används. Härmed växer den verkliga bilden fram av hur efterfrågan på både företagstjänster och industriprodukter genererar tillväxt och jobb i svensk ekonomi. Förutom att visa hur stora andelar företagstjänster respektive industrin utgör av Sveriges totala produktion visar vi i denna rapport betydelsen av hur efterfrågan på företagstjänster och industriprodukter tillsammans genererar tillväxt och jobb i svensk ekonomi. Vi visar också hur starkt integrerade företagstjänster är med alla delar av ekonomin och i högsta grad med tjänstesektorn i sig.

Genom att kunna visa hur sambanden mellan branschens produktion och sysselsättning faktiskt ser ut framträder också den strukturomvandling som pågår, exempelvis det ökade samspelet mellan företagstjänster och övriga ekonomin. Dessa tjänster används i allt högre grad som insatser i andra branschens produktion, och främst inom tjänstesektorn.

Nära 60 procent av dem som producerar företagstjänster som insats till andra branscher gör det tack vare efterfrågan från tjänstesektorn. Motsvarande andel som sysselsätts för att producera insatstjänster till industrin uppgår till 30 procent. Detta är ett utmärkande drag för företagstjänster, som är den enskilt största branschen som underleverantör till andra branscher i svensk ekonomi. Företagen inom branschen är ändå inte enbart underleverantörer. Utöver dem som jobbar med att producera insatstjänster jobbar ännu fler inom företagstjänster med att producera färdiga tjänster direkt till slutkunder, antingen för investeringar eller för konsumtion, och till kunder både i Sverige och utomlands.

Efterfrågan på företagstjänster från både industrin och andra sektorer har ökat över tiden, vilket avspeglas i den relativt starka tillväxten för både produktion och sysselsättning inom företagstjänster under de senaste 20 åren. Det återspeglar också den ökade betydelsen av kunskapsintensivt tjänsteinnehåll i Sveriges produktion och dess betydelse för utvecklingen av olika produkter.

Almega visar också att importen av företagstjänster som insats i Sveriges produktion har ökat under de senaste decennierna, dvs. efterfrågan i Sverige på företagstjänster från utlandet har ökat. En följd av detta är att produktionen av företagstjänster, liksom industriproduktionen, blivit allt mer fragmenterad utmed globala värdekedjor och att även företagen inom företagstjänster möter ökad konkurrens från utländska producenter. Det återspeglar också den ökade betydelsen av kunskapsintensivt tjänsteinnehåll i Sveriges produktion och dess betydelse för utvecklingen av olika produkter.

Rapportens slutsatser i korthet:

Företagstjänsternas andel av BNP¹ har ökat över tiden och uppgick under 2013 till 14 procent enligt det traditionella sättet att mäta en branschens andel av Sveriges totala produktion. Om man även räknar in produktionen i andra branscher som levererar insatsprodukter till företagstjänster uppgår deras andel av BNP till nära 19 procent. Genom att summera all denna produktion får vi ett mer rättvisande mått på hur stor del av Sveriges BNP som företagstjänster i praktiken står bakom.

Företagstjänsterna svarar på motsvarande sätt för en stor andel av Sveriges sysselsättning om vi utöver dem som arbetar direkt i branschen för att producera företagstjänster för slutlig användning bland konsumenter och företag, även räknar dem som sysselsätts som underleverantörer till företagstjänstföretag samt dem inom branschen som jobbar med att producera insatsprodukter till andra branscher. Då uppgår företagstjänsternas andel av Sveriges totala sysselsättning till cirka 18 procent, motsvarande cirka 800 000 jobb. Enligt det traditionella sättet att mäta en branschens andel av Sveriges totala sysselsättning, dvs. då underleverantörer inte räknas med, uppgår företagstjänsternas andel till cirka 14 procent.

Så många som 360 000 personer i produktionen av företagstjänster är sysselsatta tack vare efterfrågan på företagstjänster som insatser i andra branschens produktion. Det motsvarar 45 procent av dem som arbetar inom företagstjänster totalt. Övriga, 55 procent, producerar tjänster till slutkunder i Sverige eller utomlands, antingen för investeringar eller för konsumtion.

Då vi räknar dem som arbetar med industrins produktion för slutlig användning samt dem som producerar industriprodukter som insatser i andra sektorer produktion, uppgick industrins totala sysselsättning år 2010 till nära 930 000 personer.

Det totala antalet som sysselsätts i Sverige tack vare efterfrågan på industrins produkter för enbart slutlig användning, dvs. för konsumtion, investeringar och export, uppgår till drygt 824 000 personer.² Det är cirka 132 000 färre jämfört med 2005. Det stora tappet hör samman med att industrin drabbades särskilt hårt av minskad efterfrågan i samband med den senaste finanskrisen, vilket också drabbade underleverantörer till industrin relativt hårt.

Enligt SCB:s input-output-data uppgick antalet som

1 Bruttonationalprodukten (BNP) summerar förädlingsvärdet som genereras i varje bransch eller sektor i ett land. BNP kan också beräknas från den så kallade användningssidan, då landets totala konsumtion, investeringar samt export minus import summeras.

2 Avser förhållandena år 2010 enligt SCB:s input-output-statistik. Här ingår alltså inte de som sysselsätts med att producera insatsprodukter från industrin till andra branscher.

sysselsätts för att producera industrins produkter för slutlig användning till cirka 957 000 år 2005, vilket var knappt 5000 färre jämfört med år 1995. Således har det stora tappet på 132 000 färre sysselsatta inträffat under senare år, alltså efter år 2005, och den största minskningen har skett i samband med finanskrisen 2008-2009.

Av det minskade antalet sysselsatta i industrin, cirka 132 000 färre 2010 jämfört med 2005, svarar underleverantörer till industrin för drygt 87 000 färre jobb och den direkta sysselsättningen i industrin för drygt 45 000 färre jobb. Med andra ord har underleverantörer till industrin drabbats relativt hårt av finanskrisen och neddragningar av antalet sysselsatta, och i ännu högre grad än industrins direkta sysselsättning.

Mycket talar för att industrins strukturomvandling mot ett ökat både tjänste- och importinnehåll har gått ännu snabbare i samband med den senaste finanskrisen. Dessutom har den långdragna lågkonjunkturen för industrin inneburit en lång period med låg produktions- och investeringsnivå jämfört med innan krisen, vilket också naturligtvis påverkat antalet sysselsatta inom industrin och dess underleverantörer under denna period.

Av dem som är indirekt sysselsatta inom industrin arbetar ungefär 110 000 med företagstjänster, dvs. som underleverantörer av företagstjänster till industrin. Företagstjänstjobben utgör cirka 1/4 av jobben bland industrins underleverantörer totalt.

Industrins underleverantörer är i växande grad kunskapsintensiva företag. Totalt sett skapar industrin drygt 140 000 jobb inom kunskapsintensiva tjänstebranscher. Av dessa jobb utgörs nära 80 procent av jobb inom företagstjänster.

Produktionen i världen blir alltmer fragmenterad, vilket återspeglas i framväxten av så kallade globala värdekedjor. Den ökade specialiseringen har bidragit till en effektivare produktion och ett högre förädlingsvärde för Sverige och många andra OECD-länder.

För Sveriges del har de globala värdekedjorna skapat jobb främst för högkvalificerad arbetskraft och främst inom tjänstesektorn. Enklare produktion har i allt större utsträckning outsourcats av företag till andra länder med lägre arbetskraftskostnader, inte enbart från industrin utan även från tjänstesektorn.

Andelen importerade insatstjänster har ökat. Det innebär att tjänsteföretag i Sverige som är underleverantörer i allt större utsträckning utsatts för internationell konkurrens, eftersom alltfler utländska företag levererar insatstjänster till svensk produktion och export.

Import av företagstjänster utgör den enskilt största

branschen som Sverige importerar insatsprodukter ifrån. Det är också importandelen av företagstjänster som ökat mest under perioden 1995-2010.

Den ökade konkurrensen inom företagstjänster har lett till pressade priser och svagare lönsamhetsutveckling för branschen.

Sveriges exportmarknadsandel minskar. Den enda bransch som ökat sina marknadsandelar under 2000-talet är företagstjänster.

1.1 Bakgrund

Från 1990-talet och framåt har en omvälvande strukturomvandling i svensk ekonomi tagit form. Med en ökad globalisering och en uppdelning av produktionen i allt fler produktionssteg som sträcker sig ut i världen, det som kallas *globala värdekedjor*, har produktionen i Sverige och andra länder blivit alltmer specialiserad. Det har inneburit ett ökat samspel mellan produktionsenheter, både inom länder och med verksamheter utomlands. För Sverige har det inneburit att förädlingsvärdet i näringslivet kunnat höjas genom ökad outsourcing av produktion. Denna har ersatts av ökade inköp av insatsprodukter i form av både varor och tjänster, både från underleverantörer i Sverige och från leverantörer i utlandet. Det höjda förädlingsvärdet tack vare denna specialisering har gjort företagen mer konkurrenskraftiga.

För Sverige har specialiseringen inneburit att tjänsteproduktionen ökat och även att tjänsteinnehållet i färdiga produkter har ökat. Med andra ord består en produkt ofta av en kombination av vara och tjänst, där tjänsten tillför ett värde. Det gäller inte minst Sveriges export, som numera har ett tjänsteinnehåll på drygt hälften av den totala exporten.

För Sveriges sysselsättning har specialiseringen inneburit en allt större kunskapsintensiv tjänsteproduktion, som används inom samtliga delar av svensk ekonomi och även efterfrågas från exportmarknader. Det är främst exporten av kunskapsintensiva företagstjänster som har ökat under de senaste 20 åren. Dessutom har exportindustrins produkter fått ett ökat tjänsteinnehåll som bidragit till att höja industrins förädlingsvärde och till att förbättra dess konkurrenskraft.

Särskilt från 1990-talet och framåt har industrins produkter ökat sitt tjänsteinnehåll. Det betyder att de i högre grad producerats med hjälp av insatser av tjänster, som exempelvis tekniska lösningar, design, programvara. Det ökade behovet av avancerade tjänster för produktionen av industrins produkter har drivit på strukturomvandlingen mot ökad outsourcing av tjänsteproduktion från industrin och därmed ökade

inköp av tjänster som insatser i industrins produktion. När industrin koncentrerat sig på sin kärnverksamhet har den alltså i högre grad valt att köpa in tjänster från externa leverantörer i stället för att producera tjänsterna internt.

Ökad efterfrågan på företagstjänster från både industrin och andra sektorer av ekonomin har inneburit att tjänsteföretag specialiserat sig på sin kärnverksamhet och utvecklat olika typer av företagstjänster. Därigenom har produktionen och sysselsättningen inom företagstjänster vuxit betydligt, särskilt sedan 1990-talet och framåt.

Något som är utmärkande för företagstjänster är att en relativt stor andel av dem som jobbar inom branschen, 45 procent, gör det tack vare efterfrågan på insatstjänster från andra branscher. Det visar att företagstjänster har stor betydelse för andra branschers produktion och tjänsteinnehållet i deras produkter. Här skiljer sig företagstjänster åt från industrin, där en betydligt mindre andel av dess sysselsatta arbetar för att leverera insatsvaror till andra branscher, endast 11 procent av industrins totala sysselsättning. Med andra ord arbetar nära 90 procent av dem som sysselsätts inom industrin med att producera färdiga produkter för kunders slutliga användning, dvs. för antingen konsumtion, investeringar eller export.

Den omvälvande strukturomvandlingen i svensk ekonomi kan illustreras på flera sätt, såsom att produktionen i olika sektorer minskat, alternativt ökat sina andelar av Sveriges bruttonationalprodukt, BNP.³ Exempelvis har den privata tjänstesektorn ökat som andel av Sveriges totala produktion, och uppgår nu till 52 procent av Sverige BNP.⁴

Ett annat vanligt sätt att illustrera strukturomvandlingen har varit att visa spegelbilden av en krympande andel av BNP för industrin och en växande andel för tjänstesektorn. Men den bilden är inte helt rättvisande, eftersom den inte visar det ökade samspelet mellan tjänsteproducenter och industrin, alltså det som utmärker den ökade specialiseringen i ekonomin.

I denna rapport visar vi därför mer rättvisande mått på både företagstjänsternas och industrins andelar av BNP. Det gör vi genom att räkna in den produktion bland underleverantörer som bidrar till produktionen av dels företagstjänsterna och dels till produktionen av industrins produkter. Dessutom räknar vi även med den produktion inom företagstjänster respektive industrin av insatsprodukter som övriga branscher i ekonomin genererar. Därmed framträder hur de aktuella sambanden mellan branscher ser ut. För att kunna

visa dessa samband har vi använt särskild statistik från SCB, *input-output-statistik*,⁵ som visar hur produktionen i en bransch bygger på dels dess direkta produktion och dels den produktion från underleverantörer som bidrar med insatsvaror och/eller insatstjänster i branschens produktion.

Ett annat sätt att illustrera den omfattande strukturomvandlingen som skett i svensk ekonomi sedan 1990-talet är att visa utvecklingen för industrins respektive tjänstesektorns arbetskraftskostnader som andel av nettoomsättningen⁶, se diagram 1. Figuren visar att arbetskraftskostnadernas andel för tjänsteproducenter visat en uppåtgående trend från början av 1990-talet medan industrin visat en nedåtgående trend för arbetskraftskostnadernas andel av nettoomsättningen. Det speglar en minskad andel sysselsatta inom industrin respektive ökad andel inom tjänstesektorn. Det speglar också att tjänstesektorn i högre grad är arbetskraftsintensiv jämfört med industrin. Däremot återspeglar diagrammet inte samspelet mellan tjänstesektorn och övriga ekonomin och vilken typ av efterfrågan som drivit denna utveckling mot ökad sysselsättning i tjänstesektorn.

I denna rapport visar Almega att sysselsättningen inom företagstjänster i hög grad beror på efterfrågan från samtliga sektorer i ekonomin, och både tack vare efterfrågan på insatstjänster i olika branscher och på färdiga tjänster som används för konsumtion och investeringar i Sverige eller som exporteras till kunder utomlands. Det är dessa samband som vi beskriver i denna rapport för att ge en mer heltäckande bild av den totala produktion och sysselsättning som företagstjänster respektive industrin skapar i svensk ekonomi.

3 Bruttonationalprodukten (BNP) summerar förädlingsvärdet som genereras i varje bransch eller sektor i ett land. BNP kan också beräknas från den så kallade användningssidan, då landets totala konsumtion, investeringar samt export minus import summeras.

4 Här räknas tjänstesektorns andel av BNP på det traditionella sättet, dvs. då underleverantörer till tjänstesektorn inte räknas med.

5 Se appendix 1 som förklarar övergripande vad denna statistik visar.

6 Nettoomsättning avser intäkter från företagets huvudsakliga rörelse för sålda varor eller tjänster. Nettoomsättningen avser omsättning exklusive punktskatter samt dessutom justering för *merchanding*, vilket innebär att intäkter från varor som såväl tillverkas/köps som säljs utomlands utan att passera Sveriges gränser har räknats bort från omsättningen.

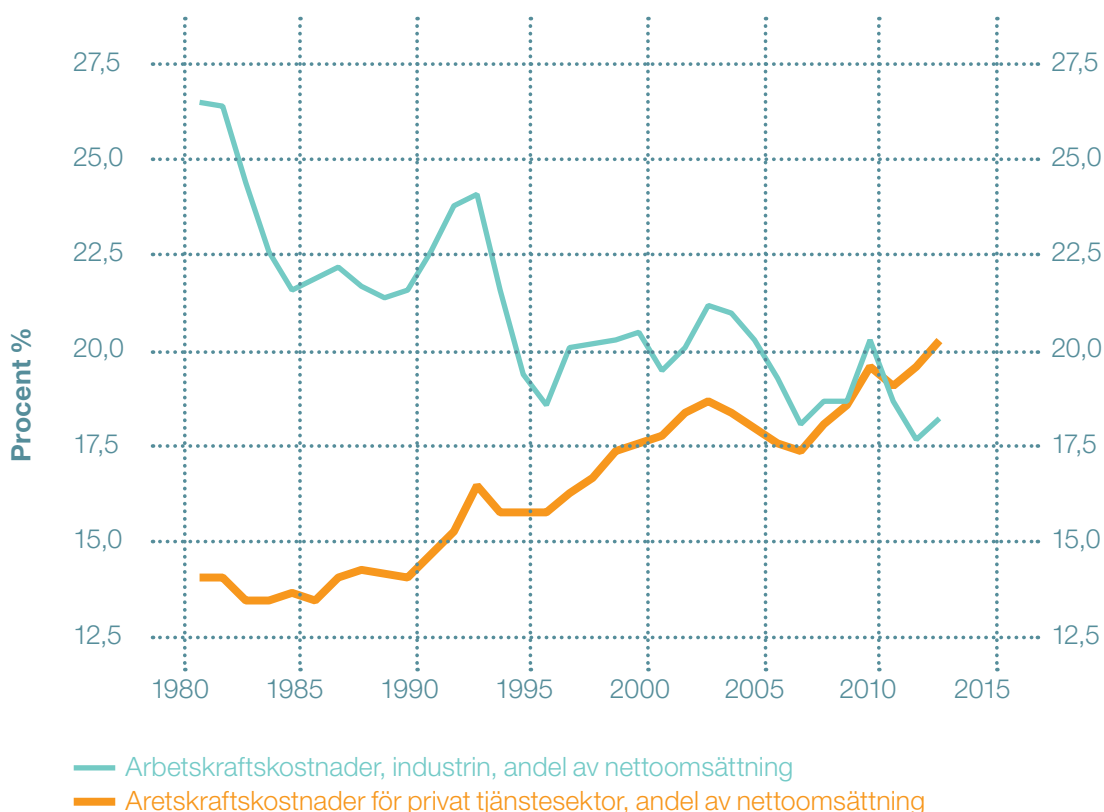
Den ökade specialiseringen i svensk ekonomi i samband med globaliseringen har bidragit till en ökad framväxt av företagstjänster, som fått allt större betydelse för utvecklingen i svensk ekonomi och även för sysselsättningstillväxten. Med denna rapport vill Almega också öka kunskapen om att dessa tjänsters betydelse har vuxit markant under de senaste 20 åren och har fått ökad inverkan på Sveriges internationella konkurrenskraft. Dessutom vill Almega öka kunskapen om vad framväxten av alltmer globala värdekedjor inneburit för Sveriges produktion och utveckling på arbetsmarknaden.⁷ I denna rapport visar vi särskilt hur den svenska produktionens både tjänste- och import-innehåll ökat.

Almega förklarar dessutom i denna rapport att de globala värdekedjorna har ökat det internationella konkurrenstrycket för tjänsteföretag i Sverige.

Framförallt företagstjänster utsätts för ökad konkurrens, dels ute på exportmarknader där färdiga företagstjänster säljs i ökad grad, och dels genom konkurrens från företag i utlandet som konkurrerar med tjänsteföretag i Sverige. Härmed är även tjänste-producenter, och särskilt företagstjänster, utsatta för ett ökat internationellt konkurrenstryck.

Det sätter ökad press på tjänsteföretagen att öka sin konkurrenskraft. Det blir därför viktigt att företagen lyckas höja sin innovationskraft, sin produktionskapacitet och produktivitetstillväxt för att kunna möta den ökade efterfrågan på tjänster från alla delar av ekonomin och ofta i kombination med en ökad prispress från konkurrerande företag. Eftersom tjänste-produktionen främst bygger på arbetskraftsresurser spelar tillgången på arbetskraft med den kompetens som behövs för den kunskapsintensiva produktionen en allt mer avgörande roll för Sveriges konkurrenskraft och tillväxt.

Diagram 1:
Arbetskraftskostnader som andel av nettoomsättning

Källa: SCB (Företagens ekonomi t.o.m år 2012). publicerad i maj 2014

⁷ Almega har i flera tidigare rapporter belyst utvecklingen av globala värdekedjor och deras inverkan på svensk ekonomi. Se vidare följande rapporter: *Globala värdekedjor och tjänsteinnehåll driver svensk tillväxt och konkurrenskraft*, Almeras konjunkturrapport oktober 2012, *Långdragen återbäring*, Almeras konjunkturrapport april 2013, *Sverige tappar andelar på exportmarknaden*, Almeras konjunkturrapport oktober 2013.

Företagstjänsternas betydelse i svensk ekonomi

2.1 Inledning

Företagstjänster har fått en allt större vikt i svensk ekonomi. Det vill säga, de har bidragit starkt till både Sveriges produktionstillväxt, export och sysselsättning, särskilt under de senaste 20 åren. Dessa tjänsters betydelse har vuxit markant under perioden och har fått ökad inverkan på Sveriges internationella konkurrenskraft. Men vad handlar det om för typ av tjänster? Varför har de fått en så stor och växande betydelse? Det finns behov av att ge svar på dessa frågor och öka kunskapen om företagstjänsternas ökade betydelse i svensk ekonomi. Vi inleder därför denna rapport med att sammanfatta utvecklingen för denna tjänsteproduktion, vilken typ av tjänsteproduktion det handlar om och vad som karaktäriserar den. Vi förklarar även varför den vuxit i betydelse för Sveriges ekonomi och för jobbtillväxten. Dessutom visar vi vilka branscher och sektorer som efterfrågar och använder företagstjänster.

Med denna information hoppas Almega kunna bidra till att öka kunskapen om vad företagstjänsterna betytt för tillväxten av både produktion, export och jobb i Sverige, och hur väsentliga de är för Sveriges ekonomi.

2.2 Vad är företagstjänster och hur stor är branschen totalt?

Företagstjänster är ett samlingsbegrepp för en rad olika branscher som säljer tjänster främst till företag. Exempel på sådana branscher är verksamheter med inriktning på teknik, design, IT, forskning och utveckling, arbetsorganisation, företagsledning, reklam, personaluthyrning, säkerhetssystem, fastighetsservice, stödtjänster med mera.⁸

Företagen inom ovan nämnda branscher säljer sina tjänster delvis som underleverantörer till andra branscher, det vill säga de säljer tjänster som används som insatser i andra branschers produktion. Det handlar då om så kallade insatstjänster, som bidrar till tjänsteinnehållet i de produkter som produceras. Dessutom säljs företagstjänster som färdiga tjänster direkt till slutkunder, för konsumtion, investeringar eller export.

Företagstjänster säljs till kunder både i Sverige och i utlandet, antingen som insatser i andra företags produktion eller som färdiga tjänster till kunder för konsumtion alternativt investeringar.

⁸ Almega definierar företagstjänster utifrån nya näringsgrensindelningen (SNI 2007) och inkluderar följande branscher i begreppet: SNI 69-82 samt 61-63, dvs. juridik, ekonomi, vetenskap, teknik, uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och stödtjänster, telekommunikation, dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster.

2.3 Företagstjänster som tillväxtmotor

Företagstjänsternas produktionstillväxt har varit starkare än för den privata tjänstesektorn totalt under de senaste 20 åren. Företagstjänsternas tillväxt låg i genomsnitt på hela 7,5 procent per år jämfört med 3,3 procent för den privata tjänstesektorn totalt under perioden 1994-2013, se tabell 1.⁹

Bland företagstjänsterna var tillväxten högst för telekommunikation under perioden, med en årlig tillväxt på lite drygt 10 procent per år i genomsnitt. År 2013 stod branschen för 2,3 procent av det totala förädlingsvärdet i den privata tjänstesektorn. Datakonsulterna hade näst starkast tillväxt bland företagstjänsterna under 20-årsperioden, med en årlig tillväxt på 6,7 procent i genomsnitt per år och en andel på 5,5 procent av förädlingsvärdet i den privata tjänstesektorn. Störst andel av tjänstesektorns förädlingsvärde har den stora gruppen övriga företagstjänster¹⁰, 18,8 procent. Dessa övriga företagstjänster hade en tillväxt på 4,2 procent i genomsnitt per år under 20-årsperioden. Tillväxten har varit relativt hög även inom andra typer av tjänsteverksamhet, som detalj- och partihandeln, utbildning, vård och sociala tjänster samt personliga och kulturella tjänster, se tabell 1. I tabellen tillhör de fetmarkerade branscherna gruppen företagstjänster.

Den årliga, genomsnittliga tillväxttakten under den långa perioden från och med 1994 och framåt för hela den privata tjänstesektorn döljer att olika tjänstebanscher påverkats i varierande grad av konjunktursvängningar. Medan exempelvis utbildning, vård- och sociala tjänster varit relativt okänsliga för konjunkturförändringar har företagstjänster påverkats i högre grad av konjunkturen i omvärlden, se diagram 2. Det hör samman med att företagstjänster i växande grad bidragit till Sveriges exportutveckling och påverkas av förändringar i efterfrågan på Sveriges export. Företagstjänster har därmed i högre grad än mer inhemskt orienterade tjänstebanscher samvarierat närmare exportindustrins konjunktursvängningar, se diagram 2.

Företagstjänster drabbades exempelvis också i relativt hög grad av finanskrisen under åren 2008-2009, och tillverkningsindustrin i ännu högre grad. Även under den senaste perioden, 2011 till och med 2013, påverkades företagstjänster av den svaga utvecklingen av efterfrågan från Sveriges exportmarknader, med en nedåtgående trend för tillväxten.

⁹ Samtliga beräkningar i denna rapport som baseras på de svenska nationalräkenskaperna är gjorda utifrån de senaste räkenskaperna som gällt fram till och med 17 september 2014. Därefter introduceras de nya räkenskaperna som baseras på nya metoder och revideringar enligt det nya nationalräkenskapsystemet ENS 2010. Den statistik som vi huvudsakligen använt i denna rapport, dvs. input-output-data från nationalräkenskaperna för år 2010, baseras på det tidigare regelverket för dessa räkenskaper, och för att vara konsistenta använder vi de tidigare nationalräkenskaperna för även annan redovisning av utvecklingen i ekonomin som gällt fram till och med 17 september 2014.

¹⁰ I "övriga företagstjänster" ingår bland annat olika konsultbranscher inom teknik, ekonomi, forskning och utveckling, marknadsföring, organisation. Här ingår också säkerhetstjänster, arbetsförmedling och bemanningsföretag med mera. Se även de fetmarkerade grupperna i tabell 1 som definieras som företagstjänster.

En viktig skillnad mellan tillverkningsindustrin och företagstjänster är emellertid att industrin är ännu mer orienterad mot exportmarknader än företagstjänster, som däremot är mer inriktade än industrin mot inhemsk efterfrågan, se vidare avsnitt 2.7 och 2.8. Likafullt bidrar företagstjänsterna i hög grad med insatstjänster till

produktionen av Sveriges exportprodukter samt exporterar även färdiga tjänster direkt till kunder utomlands och påverkas därmed också av hur efterfrågan på Sveriges exportmarknader utvecklas. Sveriges export av olika företagstjänster har ökat under de senaste 20 åren, och särskilt data- och informationstjänster.¹¹

Tabell 1

Andelar av den privata tjänstesektorns förädlingsvärde år 2013 samt produktionstillväxt i genomsnitt per år under perioden 1994-2013

	Andel av den privata tjänstesektorns förädlingsvärde	Produktionstillväxt per år Fasta priser
	År 2013	År 1994-2013
Tjänsteproducenter	100	3,3
<i>Företagstjänster*</i>	26,6	7,5
Handel	21,4	4,1
Transport och magasinering	9,0	1,1
Hotell och restaurang	3,0	2,4
Informations- och kommunikationsverksamhet	10,2	6,5
varav:		
Förlag, film, video, ljudinspelning, planering och sändning program	2,4	2,0
<i>Telekommunikation</i>	2,3	10,3
<i>Dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster</i>	5,5	6,7
Finans- och försäkringsverksamhet	9,2	3,4
Fastighetsbolag och fastighetsförvaltare	17,5	1,1
<i>Juridik, ekonomi, vetenskap, teknik, uthyrning fastighetsservice, resetjänster och stödtjänster</i>	18,8	4,2
Utbildning, vård, sociala tjänster	7,9	5,5
Personliga och kulturella tjänster	3,1	3,9

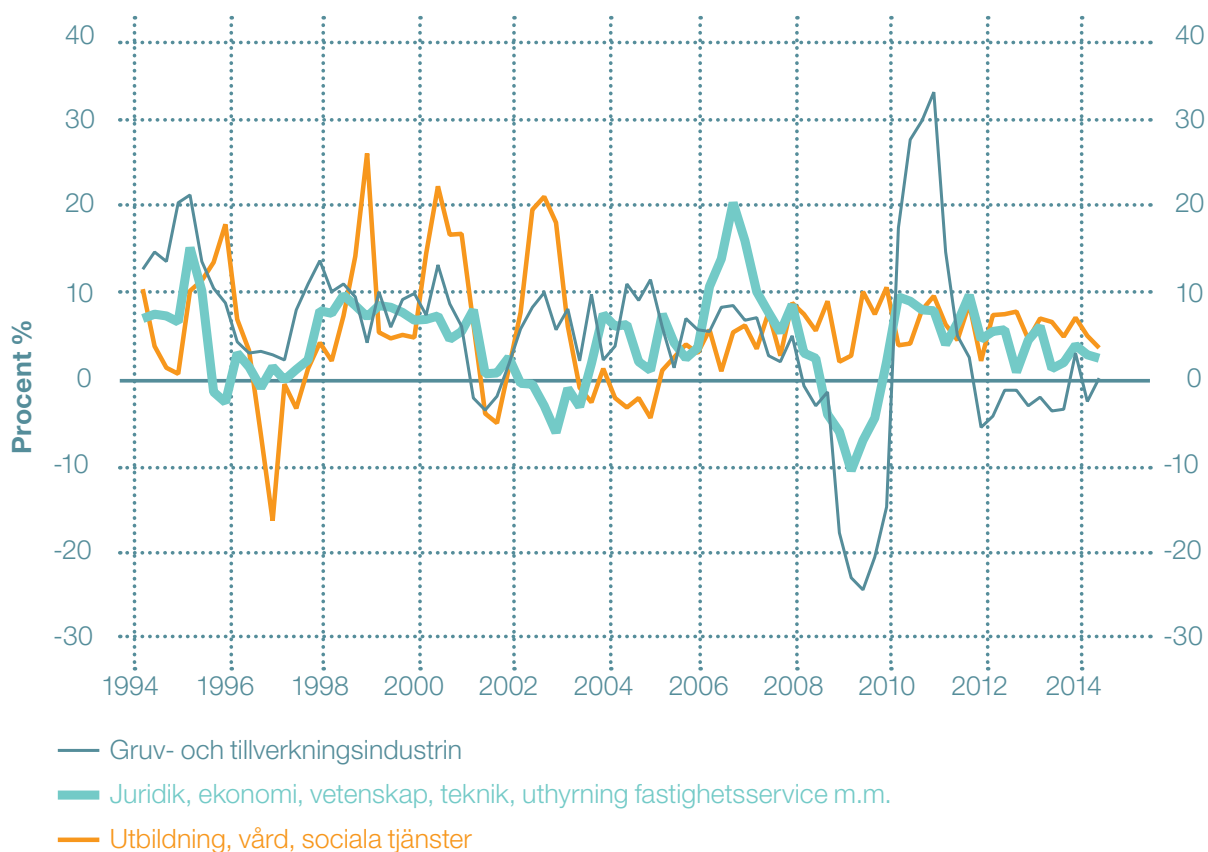
Källa: SCB, nationalräkenskaperna, maj 2014.

*Branscher som ingår i företagstjänster är markerade i tabellen med fet kursiv text.

11 Det framgår av statistiken över Sveriges betalningsbalans, SCB.

Diagram 2:

Produktionstillväxt, procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år, kalenderkorrigerat, 1994 t.o.m. andra kvartalet 2014

Källa: SCB, Macrobond.

2.4 Företagstjänster som jobbmotor

Företagstjänster har under de senaste 20 åren varit en stark "jobbmotor" i den privata tjänstesektorn. Under perioden 1994-2013 ökade antalet sysselsatta inom företagstjänster totalt med nära 300 000, räknat i sysselsatta personer¹², se tabell 2. Medan telekommunikation hade 6 000 färre sysselsatta personer år 2013 jämfört med år 1993, ökade antalet sysselsatta inom

datakonsulter och dataprogrammering med 65 000 och inom övriga företagstjänster med nära 240 000. Den totala ökningen av antalet sysselsatta inom företagstjänster under de senaste två decennierna står bakom hela 45 procent av den privata tjänstesektorns jobbökning under perioden, som uppgick till 663 000. Vidare förklarar denna stora ökning av antalet sysselsatta inom den privata tjänstesektorn hela 80 procent av Sveriges totala sysselsättningsökning under de senaste 20 åren.

12 Enligt de svenska nationalräkenskaperna, maj 2014.

Tabell 2:

Olika tjänstebranschers andelar av den privata tjänstesektorns antal sysselsatta år 2013 samt bidrag till förändringen av sysselsättningen i den privata tjänstesektorn

	Andel av den privata tjänstesektorns sysselsatta	Förändring av antal sysselsatta, Tusental
	År 2013	År 2013 jämfört med år 1993
Tjänstproducenter	100	663
<i>Företagstjänster*</i>	29,3	298
Handel	25,9	68
Transport och magasinering	10,7	2
Hotell och restaurang	7,7	62
Informations- och kommunikationsverksamhet	8,0	66
varav:		
Förlag, film, video, ljudinspelning, planering och sändning program	2,4	7
Telekommunikation	1,0	-6
<i>Dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster</i>	4,7	65
Finans- och försäkringsverksamhet	4,4	13
Fastighetsbolag och fastighetsförvaltare	3,5	12
<i>Juridik, ekonomi, vetenskap, teknik, uthyrning fastighetsservice, resetjänster och stödtjänster</i>	23,6	239
Utbildning, vård, sociala tjänster	11,2	165
Personliga och kulturella tjänster	5,0	36

Källa: SCB, nationalräkenskaperna, maj 2014.

*Branscher som ingår i företagstjänster är markerade i tabellen med fet kursiv text.

2.5 Företagstjänster är kunskapsintensiva

Under de senaste två decennierna har andelen högutbildad arbetskraft ökat i samtliga sektorer i svensk ekonomi, vilket speglar det ökade kunskapsinnehållet i produktionen. Med andra ord har kraven på högre utbildning för jobb inom i stort sett alla delar av ekonomin ökat i samband med allt mer avancerad produktion av tjänster och varor.

Andelen anställda med högskoleutbildning från tre år och uppåt av det totala antalet anställda i svensk ekonomi har ökat från 12,5 procent 1993 till 28,9 procent 2012.¹³

Även andelen med minst treårig gymnasieutbildning upp till tvåårig högskoleutbildning ökade sin andel av antalet anställda. Denna grupp dominerar i dagsläget bland dem som har jobb. De uppgick till 41,5 procent av det totala antalet anställda i Sverige år 2012.

Andelen lågutbildade med högst 2 års gymnasieutbildning har samtidigt minskat markant under de senaste två decennierna. Från att ha dominerat arbetskraften och utgjort cirka 60 procent av det totala antalet anställda i Sverige år 1993, har andelen med högst 2-årig gymnasieutbildning lite mer än halverats, till 29 procent år 2012.¹⁴

Kunskapsintensiva tjänstebanscher¹⁵, och däribland företagstjänster, har en relativt stor andel anställda med eftergymnasial utbildning. Andelen högutbildade har ökat markant inom en rad branscher jämfört med år 1993, se tabell 3.

Tabell 3:

Andel anställda med eftergymnasial utbildning 3 år eller längre inkl. forskarutbildning

	1993	2007	1993-2007
	Andel	Andel	Förändring
	Procent	Procent	Procentenheter
Post- och tele-kommunikationsföretag	4,5	11,1	6,6
Banker och andra kreditinstitut inkl stödtjänster	14,2	33,8	19,6
Försäkringsbolag inkl stödtjänster	14,6	25,2	10,6
Uthyrningsfirmor	5,0	6,5	1,5
Datakonsulter och dataservicebyråer	30,1	43,5	13,4
Forsknings- o utvecklings-(FoU) Institutioner	56,2	70,5	14,3
Andra företagsservicefirmor	18,6	27,6	9,0
Utbildningsväsendet	50,6	47,8	-2,8
Hälso- och sjukvård; veterinärer	17,0	44,5	27,4
Enheter för rekreation, kultur och sport	17,1	24,3	7,2

Källa: SCB (RAMS).

¹⁴ Enligt SCB (RAMS) 2014. Se även Almegas konjunkturrapport *Kompetensbristen alltmer akut*, 25 april 2012.

¹⁵ Almega utgår från den definitionen av kunskapsintensiv tjänstesektor som EU:s statistikproducent Eurostat tagit fram, det vill säga definitionen av "Knowledge-Intensive Services" (KIS), se appendix 2.

¹³ Enligt SCB (RAMS) 2014.

Tabell 3 visar en ganska grov branschindelning av den kunskapsintensiva tjänstesektorn enligt en äldre branschklassificering. Under 2011 gick SCB över till en modernare och mer finfördelad branschindelning (SNI 2007).¹⁶ Härmed har vi fått fram andelen högutbildade inom olika branscher på en mer detaljerad nivå, se tabell 4.

Här framkommer ännu tydligare hur stor andelen högutbildade är i de olika kunskapsintensiva tjänstebanscher som tillhör företagstjänster. Företagstjänster har i genomsnitt en högre andel personal med högre utbildning, 35 procent av antalet anställda, jämfört med tjänstesektorn totalt, som har en andel på knappt 29 procent i genomsnitt.¹⁷

Tabell 4:
Andel anställda med högre utbildning* inom olika företagstjänster 2012

*Avser dem med eftergymnasial utbildning 3 år eller längre.

	Procent
Vetenskaplig forskning och utveckling	73,1
Juridisk och ekonomisk konsultverksamhet	51,7
Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet; teknisk provning och analys	45,8
Verksamheter som utövas av huvudkontor; konsulttjänster till företag	45,7
Dataprogrammering, datakonsultverksamhet och informationstjänster	45,0
Andra specialiserade företagstjänster inkl veterinärverksamhet	35,2
Arbetsförmedling, bemanning och andra personalrelaterade tjänster	25,5
Reklam och marknadsundersökning	25,2
Telekommunikation	21,0
Rese-, bevaknings-, fastighetsservice och kontorstjänster m.m.	8,3
Uthyrning och leasing	8,3

Källa: SCB (RAMS).

¹⁶ Det går inte att jämföra den senaste statistiken från RAMS med den äldre som avser en tidigare branschklassificering. Dessutom finns ett tidsseriebrott från och med år 2011 då det gjorts förändringar i bearbetningarna för att klassificera förvärsarbetande i RAMS. Mer information om förändringarna finns på www.scb.se/rams.

¹⁷ Senaste uppgifterna bygger på SCB:s RAMS för år 2012.

2.6 Beräkning av hur olika branschers produktion och sysselsättning hänger ihop

Då man vill visa olika branschers bidrag till ett lands totala produktion, BNP, visas ofta deras andelar av BNP eller bidrag till BNP-tillväxten. På motsvarande sätt brukar man visa branschers andelar av den totala sysselsättningen i ett land eller bidrag till förändringen av dess totala sysselsättning. På detta sätt missar man emellertid de allt starkare sambanden mellan branscher och målar upp en snedvriden bild av i vilken utsträckning olika branscher bidrar i ekonomin. Då man på detta sätt inte tar hänsyn till den indirekta produktion och sysselsättning som en bransch genererar i underleverantörsleden missar man alltså hur mycket branschen i själva verket betyder för produktionen och sysselsättning i landet.

Trots den accelererande strukturomvandlingen mot ökad specialisering och fragmentering av produktionen, med en ökad andel insatstjänster och insatsvaror i produktionen, illustreras ofta strukturomvandlingen på ett missvisande sätt genom att inte visa hur sambanden ser ut mellan olika branscher. Med andra ord redovisas exempelvis ofta industrins produktion och sysselsättning för sig utan att räkna in den indirekta produktion och sysselsättning som industrin genererar. Dessutom framgår inte heller att den ökade framväxten av jobb inom företagstjänster beror på efterfrågan från samtliga sektorer i ekonomin, och i högsta grad på efterfrågan från tjänstesektorn.

För att få fram i vilken mån produktion och sysselsättning i olika branscher har en koppling till varandra kan man använda *input-output-statistik (I/O-statistik)*.¹⁸ Med hjälp av denna statistik går det exempelvis att beräkna hur många personer som arbetar i samtliga bakomliggande underleverantörsled och som är indirekt sysselsatta med att producera varor och tjänster för att möjliggöra produktionen i en bransch.

I denna rapport använder vi I/O-statistik för att bland annat visa hur många personer som är direkt och indirekt sysselsatta för produktionen av företagstjänster (i kapitel 2). På motsvarande sätt visar vi med hjälp av denna statistik hur många personer som är sysselsatta direkt och indirekt i industrin (i kapitel 3).

I/O-statistiken visar bland annat flödet av insatsprodukter mellan branscher, med andra ord flöden av varor och tjänster i en matris som ursprung och destination.¹⁹ Vanligen används en rad insatsvaror och

insatstjänster för att producera en produkt, och en ”produkt” kan vara en kombination av vara och tjänst, alternativt enbart vara eller en ren tjänst. Vidare säljs färdigproducerade produkter till slutkunder på hem- eller exportmarknaden, antingen för konsumtion eller för investeringar.

I/O-statistiken publiceras normalt för vart femte år, och den senaste publicerade avser år 2010.²⁰ För att redovisa förändringar över tiden har vi också utgått från input-output-data bakåt i tiden. En del av uppgifterna är hämtade från en tidigare rapport, som gavs ut av Almega och Unionen år 2008, som baserades på input-output-statistik till och med år 2005.²¹

Utifrån den senaste I/O-statistiken, som alltså avser år 2010, har vi dels gjort en uppdatering av sambanden mellan industrin och tjänstesektorn. Dessutom redovisar vi den produktion och sysselsättning som företagstjänster genererar totalt sett tack vare efterfrågan på företagstjänster i hela ekonomin, även med efterfrågan på företagstjänster från offentlig sektor inkluderad. Den senaste statistiken är dessutom mer detaljerad än tidigare input-output-statistik för år bakåt i tiden. Den senaste statistiken ger härmed en klarare bild av vilken typ av företagstjänster som efterfrågas i olika sektorer samt enskilda branscher i ekonomin.

Med hjälp av I/O-statistiken kan man bland annat beräkna den totala produktions- och sysselsättningsökning som krävs för att få fram de färdiga produkterna och möta slutlig efterfrågan på dessa produkter. Ofta uttrycks sambanden mellan vad en bransch genererar för produktion och sysselsättning i andra branscher med så kallade multiplikatorer. Dessa uttrycker vad en given ökning av efterfrågan på en branschs produkter genererar för produktionstillväxt respektive sysselsättning i andra branscher, utöver produktion och sysselsättning i den egna branschen.

I följande avsnitt har vi räknat fram det totala antalet jobb som efterfrågan på företagstjänster genererar, både tack vare efterfrågan på färdigproducerade företagstjänster till kunder för konsumtion eller investeringar, samt tack vare efterfrågan på företagstjänster som insats i andra branschers produktion.

18 Denna produceras vanligen av länders statistikproducenter och deras nationalräkenskaper. I Sverige producerar Statistiska centralbyrån (SCB) denna statistik.

19 För en övergripande beskrivning av hur input-output-statistiken är uppbyggd och hur den kan användas för analyser av sambanden i ekonomin, se vidare appendix 1 i slutet av denna rapport.

20 Input-output-statistiken för år 2010 publicerades av SCB i december 2012, vilken är den senaste officiella input- och outputstatistiken för Sverige.

21 Se *Det nya näringslivet – samspelet mellan industrin och tjänstesektorn*, Daniel Lind och Lena Hagman, Almega och Unionen, december 2008. Denna rapport baseras till största delen på input-output-statistik som avser näringslivet.

2.7 Vilka sektorers efterfrågan ligger bakom jobbtillväxten inom företags-tjänster?

Företagstjänster används mer eller mindre i samtliga delar av ekonomin. Tack vare ökad efterfrågan från olika sektorer har jobben inom företagstjänster ökat. Varifrån kommer då efterfrågan på företagstjänster? Om vi utgår från de branscher som efterfrågar företagstjänster som insats i deras egen produktion är det främst från tjänstesektorn som efterfrågan kommer. Omkring 57 procent av dem som arbetar med att producera företagstjänster som insatstjänster gör det tack vare efterfrågan från både privat och offentlig tjänstesektor. Ytterligare cirka 30 procent av dem som producerar företagstjänster som insatstjänster gör det tack vare gruv- och tillverkningsindustrins efterfrågan. Dessutom arbetar drygt 10 procent av dem som producerar företagstjänster som insatstjänster tack vare efterfrågan från byggindustrin, se diagram 3 samt tabell 6. Den återstående delen arbetar med att producera insatstjänster till övriga branscher i ekonomin, som exempelvis jord- och skogsbruk, energi-, vatten- och avloppsförsörjning.

Utöver efterfrågan på företagstjänster som används som insatser i andra branschers egen produktion säljs

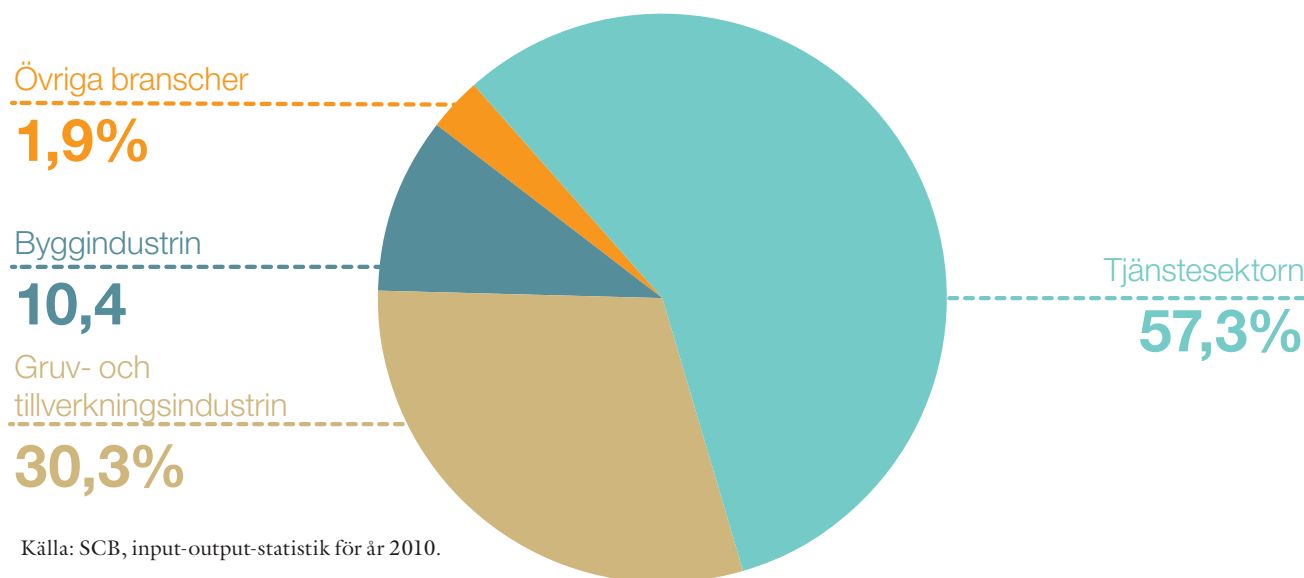
företagstjänster direkt till slutkunder, alltså som färdiga tjänster som säljs för konsumtion, investeringar eller export. Företagstjänster efterfrågas alltså inte enbart som insatser för andra företags produktion utan även för löpande konsumtion, alternativt för offentliga eller privata investeringar.

Det som utmärker företagstjänster är att en relativt stor andel av dem som jobbar inom branschen, 45 procent, gör det tack vare efterfrågan på insatstjänster från andra branscher. Det visar att företagstjänster har relativt stor betydelse för andra branschers produktion och tjänsteinnehållet i deras produkter. Här skiljer sig företagstjänster åt från industrin, där en betydligt mindre andel av dess sysselsatta producerar insatsprodukter till andra branscher, endast 11 procent av industrins totala sysselsättning, se tabell 7. Med andra ord producerar industrin sina produkter främst för slutlig användning, alltså för konsumtion eller investeringar på hemma- eller exportmarknaden och i hög grad tack vare insatsvaror och insatstjänster från olika branscher, se vidare kapitel 3.

Särskilt från mitten av 1990-talet har företagstjänster visat de starkaste och bredaste sambanden med resten av ekonomin när det gäller leveranser av insatstjänster, då branschen trätt fram som den viktigaste försörjaren av insatsprodukter till produktionsprocesser genom hela ekonomin.²²

Diagram 3:

Andelar av dem som sysselsätts med att producera företagstjänster som insats i andra branschers produktion, år 2010

22 Value Creation and Structural Change during the Third Industrial Revolution. The Swedish Economy from a Vertical Perspective, Daniel Lind, 2014, Lunds Universitet. Denna doktorsavhandling belyser i hög grad sambanden mellan företagstjänster och resten av ekonomin med hjälp av *Input-Output-statistik* för perioden 1975-2005.

2.8 Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på företagstjänster?

Den ökade efterfrågan på företagstjänster från olika sektorer i ekonomin har resulterat i ökad tillväxt och sysselsättning inom företagstjänster under de senaste 20 åren, vilket vi redovisade i avsnitt 2.4. Den redovisningen bygger på det traditionella sättet att räkna fram antalet sysselsatta per bransch, men den räknar inte in den sysselsättning som varje bransch skapar i andra branscher. I följande avsnitt kommer vi därför räkna fram det totala antalet sysselsatta som efterfrågan på företagstjänster skapar.

Hur många jobb för produktionen av företagstjänster har skapats tack vare efterfrågan på dessa tjänster? Svaret är cirka 800 000 jobb. Då räknas de jobb som efterfrågan på färdiga företagstjänster för slutlig användning skapar samt alla jobb som skapas tack vare efterfrågan på företagstjänster som insats i alla andra branscher vid sidan av företagstjänster i ekonomin. Det kan exempelvis röra sig om insatser av tjänsteinnovationer, och mer konkret sådant som tekniska lösningar, programvaror, IT-system, säkerhetssystem, design, organisationslösningar, marknadsföring, inhyrda konsulter och annan personal från företagstjänster, med mera.

Av tabell 5 framgår att företagstjänster används mer eller mindre för produktionen inom nästan alla branscher i svensk ekonomi. De branscher som sysselsätter relativt många inom företagstjänster är exempelvis handeln, fastighetsförvaltning, byggverksamhet, offentlig förvaltning, motorfordonsindustri, sjukvård och utbildning. I dessa två sistnämnda branscher ingår både privat och offentlig sjukvård och utbildning.²³

Tabell 5:
Andelar av dem som sysselsätts med att producera företagstjänster som insats i andra branschers produktion, år 2010

	Andel i procent
Jordbruk	0,2
Skogsbruk	0,1
Fiske	0,0
Utvinning av mineral	0,5
Slakterier, dryckesvaruind.	2,8
Textil-, lädervaruindustri m.m.	0,2
Sågade trävaror	0,7
Massaindustri	1,9
Grafisk industri	0,0
Stenkol, petroleumraffinaderier	0,5
Kemisk industri	2,3
Gummivaruindustri	0,8
Glas, jordvaruindustri	0,2
Järn och stål	1,9
Metallvaruindustri	1,2
Elektroindustri (datorer, kommunikationsutrustning m.m.)	3,7
Elmotorer, optik, kablar, hushållsmaskiner etc.	1,5
Maskiner, kullager etc.	4,7
Motorfordonsindustri	5,3
Tillverkning av fartyg, tåg, flygplan etc.	0,5
Möbelindustri m.m.	1,2
Reparationer	0,3
El, gas, värme	1,4
Vatten, avlopp	0,0
Avfallshantering etc.	0,2
Byggverksamhet	10,4
Handel	13,5
Transport och magasinering	1,3
Sjötrafik	0,8
Lufttransporter	0,5
Stödtjänster till transport	3,0
Hotell och restaurang	1,9
Information, media	1,0
Film, TV, radio	0,6
Banker etc.	1,6
Försäkringsverksamhet	0,8
Övriga finansiella tjänster	0,1
Fastighetsförvaltning	11,2
Offentlig förvaltning	5,9
Utbildning	3,9
Sjukvård	4,5
Omsorg, totalt	2,5
Kultur, nöje	2,2
Övrig service, intresseorganisationer, RUT etc.	1,9
Företagstjänster som underleverantörer till övriga branscher totalt	100,0

23 I den input-output-statistik som denna rapport baseras på ingår både privata och offentliga tjänster i de branscher de tillhör, såsom sjukvård och utbildning.

Så, hur har vi kommit fram till att hela cirka 800 000 personer är sysselsatta totalt för produktionen av företagstjänster. För att kunna göra denna beräkning behöver man tillgång till input-output-statistiken. För det första ska man räkna in dem som är sysselsatta för att producera företagstjänster för slutlig användning, dvs. till kunder för antingen konsumtion, investeringar eller export. Dessa uppgår till nära 440 000 personer. Här ingår även dem som arbetar med att producera insatsvaror och insatstjänster för produktionen av företagstjänster för slutlig användning, se tabell 6. Av de nära 440 000 arbetar drygt 90 000 med att producera insatsvaror eller insatstjänster från andra branscher än företagstjänster. För att företagstjänsterna ska kunna produceras behövs alltså dessa insatser av både varor och tjänster.

För att få fram det totala antalet som sysselsätts med att producera företagstjänster ska man också räkna in dem som sysselsätts som underleverantörer av företagstjänster till andra branscher än företagstjänster, vilka år 2010 uppgick till drygt 360 000 personer, se tabell 6. Ett annat sätt att uttrycka det på är att dessa 360 000 personer i produktionen av företagstjänster är sysselsatta tack vare efterfrågan på företagstjänster som insatser i andra branschers produktion.

Att en så stor andel som 45 procent av dem som arbetar inom företagstjänster producerar insatstjänster till

andra branscher är utmärkande för branschen. Med andra ord skapar efterfrågan på insatstjänster från företagstjänster en relativt stor del av jobben inom branschen, jämfört med exempelvis motsvarande efterfrågan på insatsprodukter från industrin (se vidare kapitel 3).

Som vi tidigare visat (avsnitt 2.7) sysselsätts flest inom företagstjänster för att producera insatstjänster till tjänstesektorn totalt, nära 60 procent, som motsvarar drygt 207 000 personer. För att se till vilka olika tjänstebanscher som använder företagstjänster som insats i sin produktion, se tabell 5.

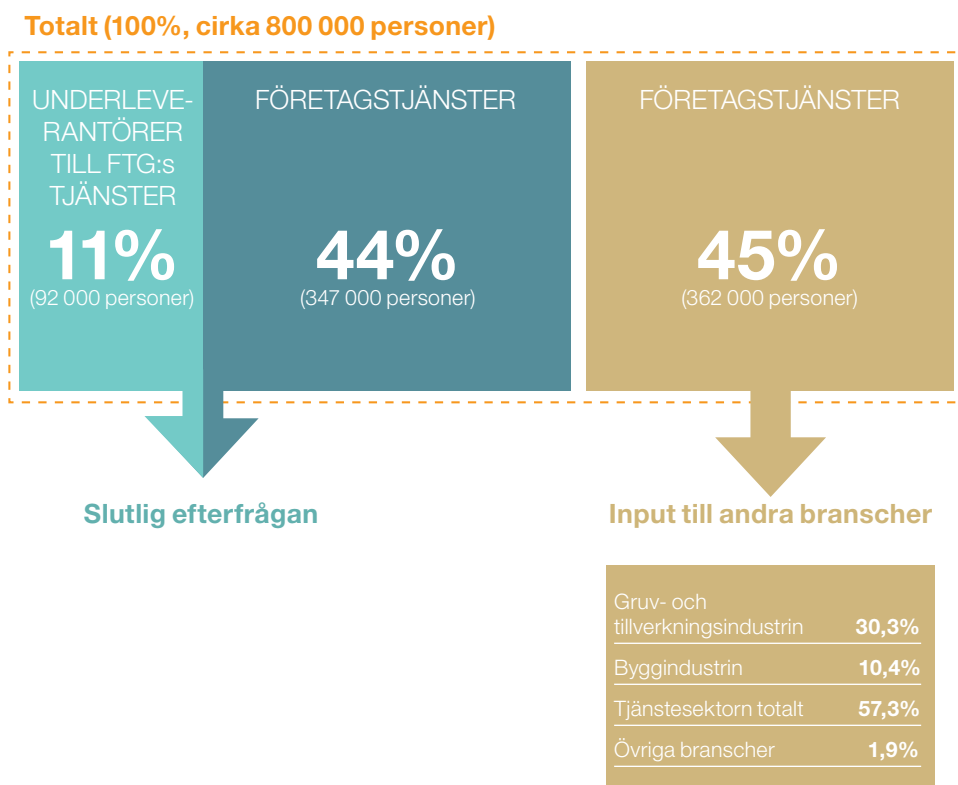
Industrins andel av dem som producerar företagstjänster som insatstjänster är ungefär hälften så stor, 30 procent, jämfört med andelen som arbetar mot tjänstesektorn. Med andra ord arbetar cirka 110 000 personer inom företagstjänster med att producera insatstjänster till industrin. Vidare arbetar nära 38 000 inom företagstjänster för insatsleveranser till byggindustrin, se tabell 6.

Sammanfattningsvis är alltså totalt omkring 800 000 sysselsatta för produktionen av företagstjänster då vi summerar dem som är direkt eller indirekt sysselsatta med att producera dessa tjänster, antingen som insatstjänster eller som färdiga tjänster direkt till slutkunder för konsumtion eller investeringar.

Tabell 6:
Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på företagstjänster?

	År 2010	Andel
Totalt antal sysselsatta för produktion av företagstjänster för slutlig användning	438232	54,8
varav sysselsatta bland underleverantörer till företagstjänster från andra branscher	91583	11,4
Företagstjänster som underleverantörer till övriga branscher i ekonomin	361811	45,2
Varav underleverantörer till:		
Gruv- och tillverkningsindustrin	109655	
Byggindustrin	37743	
Tjänstesektorn totalt (exklusive företagstjänster)	207419	
Övriga branscher	6994	
Summa sysselsatta totalt med produktionen av företagstjänster	800043	100,0

Diagram 4:
Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på företagstjänster?

Källa: SCB, nationalräkenskaperna, I/O-statistiken för år 2010.

2.9 Investeringarna går mot immateriellt kapital

Industrins produktion och investeringar minskade kraftigt år 2009 och låg fortfarande på en låg nivå under första halvåret 2014 jämfört med innan finanskrisen, vilket sannolikt inverkat även på industrins efterfrågan på företagstjänster. Det avspeglas också av att investeringarna inom företagstjänster minskade kraftigt under finanskrisen och hade under 2013 ännu inte tagit fart. Det året minskade företagstjänsternas investeringar mest bland samtliga tjänstebanscher. Först i början av 2014 vände investeringarna uppåt inom företagstjänster, se diagram 5.

Den långa perioden med svaga investeringar inom företagstjänster i samband med finanskrisen kan sättas i samband med en långsam återhämtning på Sveriges exportmarknader. Det förklaras av att företagstjänster i hög grad bidrar till produktionen av Sveriges exportprodukter. Företagstjänster har alltså drabbats av den svaga efterfrågan från omvärlden, delvis till följd av exportindustrins låga investeringar och svag efterfrågan på insatztjänster, men också till följd av låga investeringar och svag konsumtion i vår omvärld.

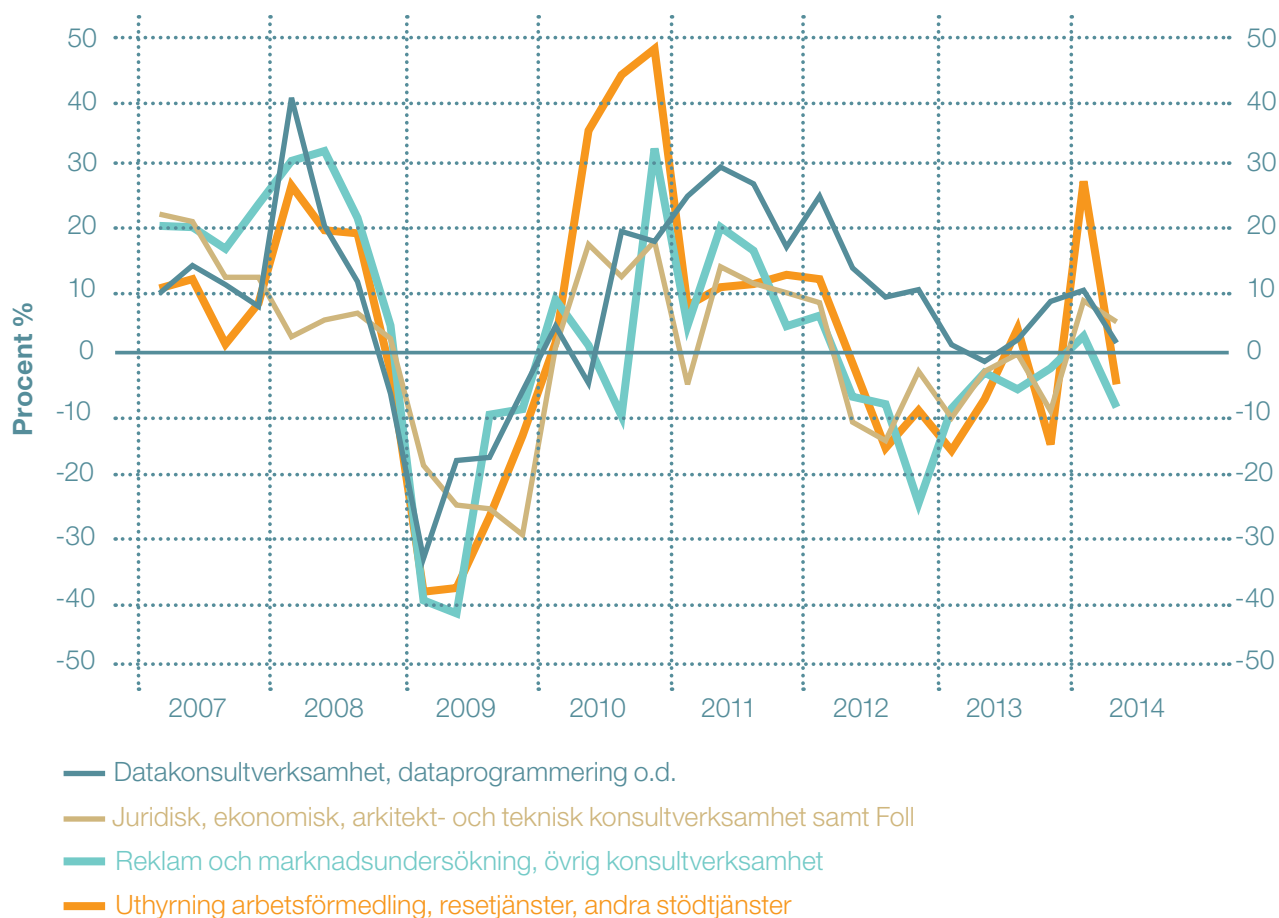
Investeringensenkäten från SCB från maj 2014²⁴ pekar på ett fortsatt fall för investeringarna inom industrin under 2014, en minskning med hela 9 procent i investeringsvolym jämfört med 2013. En stor del förklaras av en nedgång inom gruvindustrin, men flertalet övriga industribranscher planerar också för minskade investeringar. Enbart för tillverkningsindustrin planeras en minskning med 6 procent.

SCB:s investeringensenkät för industrin avser dess planer att investera i maskiner och byggnader, och tar alltså inte med *immateriella investeringar*, såsom forskning och utveckling, tjänsteinnovationer, design, marknadsföring med mera.²⁵ I SCB:s investeringensenkät ingår inte heller investeringar i bland annat programvaror.

²⁴ Se Investeringensenkäten, SCB, 22 maj 2014.

²⁵ Investeringensenkätens uppgifter avviker från nationalräkenskapernas som inkluderar fler branscher och använder ett vidare investeringsbegrepp. I detta begrepp ingår köpt och egenproducerad mjukvara, finansiell leasing av kapitalföremål fördelat på användande bransch samt korttidsinventarier. Nationalräkenskaperna kompletterar även investeringensenkätens uppgifter med skattingar för småföretag som ej undersöks i enkäten. Från och med den 18 september 2014 har de svenska nationalräkenskaperna börjat redovisa även utgifter för forskning och utveckling som fasta investeringar i stället som tidigare löpande kostnad, detta i samband med införandet av det nya nationalräkenskapsystemet ENS 2010.

Diagram 5: Fasta bruttoinvesteringar, fasta priser, årstakt

Källa: SCB, (nationalräkenskaperna, 18 september 2014), Macrobond

Den ökade efterfrågan för olika företagstjänster i början av 2014 ligger sannolikt bakom uppgången för investeringarna inom företagstjänster i början av året. Det kan sannolikt förklaras av ökad efterfrågan från främst andra delar av ekonomin än från industrin, eftersom industrins investeringar fortsatt att minska under 2014.²⁶ En ökad efterfrågan på exempelvis programvaror och andra IT-tjänster kan bland annat ha kommit från bank- och försäkringsbranschen. Enligt Investeringsenkäten planerar denna bransch att öka sina investeringar under 2014. Det stämmer i alla fall med första halvåret, då branschens investeringar ökade med 4,6 procent jämfört med första halvåret 2013, enligt nationalräkenskaperna. Ett annat exempel är ökad efterfrågan på teknikkonsult- och arkitekt-tjänster som under 2014 främst drivs av efterfrågan från offentlig sektor för infrastrukturprojekt samt efterfrågan från byggindustrin i samband med ökat bostadsbyggande.

Det är, enligt Almegas bedömning, osäkert om industrins investeringar i maskiner och byggnader kommer ta fart som under tidigare konjunkturuppgångar, eftersom industrins produktion i Sverige fått alltmer tyngdpunkt på tjänsteproduktion, medan importen av insatsvaror ökat över tiden. Industrins investeringar i maskiner och inventarier har också minskat gradvis från 1990-talet. Som andel av industrins förädlingsvärde har de minskat, från drygt 13 procent i genomsnitt per år under 1990-talet till knappt 10 procent 2011.²⁷ Däremot har industrins immateriella investeringar ökat från mitten av 1990-talet, då det rör sig om investeringar i exempelvis forskning och utveckling, IT-lösningar, design, marknadsföring, företagsledning och arbetsorganisation.²⁸ Denna omsvängning mot mer immateriella investeringar ökar sannolikt efterfrågan på företagstjänster då investeringarna väl vänder uppåt på bredare front, alltså inom fler branscher i svensk ekonomi.

²⁶ Enligt de nya nationalräkenskaperna (ESA 2010) som inkluderar investeringar i forskning och utveckling. Dessa visar en minskning för industrins investeringar under första halvåret 2014, med 0,6 procent jämfört med motsvarande period 2013.

²⁷ Investeringarna sätts ofta i relation till förädlingsvärdet, som kallas investeringskvoten. Uppgifterna baseras på nationalräkenskapernas årsstatistik enligt SNA 2008, alltså det tidigare regelverket för dessa räkenskaper.

²⁸ Se *Intangible Investment and the Swedish Manufacturing and Service Paradox*, Harald Edquist, IFN, februari 2011.

2.10 Hur stor är den samlade produktionen av företagstjänster som andel av BNP?

Det vanligaste sättet att mäta en branschs andel av BNP är att räkna fram hur stort förädlingsvärdet för branschen är i förhållande till det totala förädlingsvärdet i ett land, dvs. BNP. I förädlingsvärdet räknas inte produktionsvärdet av insatsprodukter som används för att producera branschens produkter. Bruttonationalprodukten (BNP) är summan av alla branschers förädlingsvärden, då man beräknar BNP från den så kallade produktionssidan.²⁹ Om vi exempelvis räknar företagstjänsternas andel av BNP på detta sätt uppgick deras andel av BNP år 2010 till 13 procent. Andelen har fortsatt att stiga och uppgick till 14 procent under 2013, att jämföra med knappt 8 procent 1993.³⁰

Summan av alla branschers förädlingsvärden ger alltså den totala produktionen i ett land, men om man vill visa den totala produktion som en bransch för sig genererar i ekonomin, bör man emellertid även räkna den indirekta produktionen av insatsprodukter från andra branscher som används för att producera branschens produkter. För övrigt ska man räkna in branschens egen produktion som går till slutlig efterfrågan samt dess produktion av insatsprodukter till andra branscher.

Om vi tar företagstjänster som exempel har vi ju i föregående avsnitt visat att företagstjänster används i hög grad som insatser i andra branschers produktion. Om vi räknar samman det totala förädlingsvärdet för företagstjänster, dvs. summerar produktionen av insatsvaror och insatstjänster som används i produktionen av företagstjänster för slutlig användning samt produktionen av företagstjänster som insatser i andra branschers produktion, får vi fram det totala förädlingsvärdet för företagstjänster. Om vi gör denna summering utifrån I/O-statistiken för år 2010 kan vi räkna fram den totala andelen av BNP för företagstjänster, som 2010 uppgick till nära 19 procent. Den kan jämföras med andelen på 14 procent om man räknar det förädlingsvärde som skapas av enbart företagstjänsteföretag enligt det vanligaste sättet att räkna andelar av BNP.

På motsvarande sätt kan man räkna ut det samlade förädlingsvärde som varje enskild bransch genererar i ekonomin. Med hjälp av denna metod framträder hur sambanden ser ut mellan olika branschers produktion, vilket ger en helhetsbild av hur viktig en bransch är för produktionen i ekonomin totalt sett. Denna metod, att mäta en bransch eller sektors samlade värde som

andel av BNP, kan bara göras för en bransch eller en sektor i taget, för att undvika dubbelräkning. I följande avsnitt kommer vi på motsvarande sätt som vi gjort för företagstjänster räkna fram industrins samlade förädlingsvärde som andel av BNP samt industrins samlade andel av Sveriges sysselsättning. Vi kommer på så sätt kunna visa i vilken uträkning industrin använder företagstjänster i sin produktion samt insatser från övriga underleverantörsbranscher till industrin. Dessutom räknar vi med industrins produktion av insatsvaror till övriga branscher i ekonomin för att få ett samlat mått på industrins andel av BNP och sysselsättning.

2.11 Sammanfattning av kapitel 2

Företagstjänsternas andel av Sveriges totala produktion, BNP, har ökat över tiden och uppgick under 2013 enligt det traditionella sättet att mäta andelar av BNP till 14 procent. Som andel av den privata tjänstesektorns förädlingsvärde utgjorde företagstjänster drygt 26 procent.³¹

Företagstjänsterna svarar i själva verket för en ännu större andel av BNP än 14 procent, nära 19 procent, om all företagstjänstproduktion räknas in. Detta eftersom företagstjänster skapar produktion både direkt i den egna branschen, samt indirekt i andra branscher som använder företagstjänster som insats i sin produktion. Dessutom skapar företagstjänster produktion bland underleverantörer till företagstjänster, som levererar insatsvaror och insatstjänster till företagstjänstbranschen. Genom att summera all denna produktion får vi ett mer rättvisande mått på hur stor del av Sveriges BNP som företagstjänster i praktiken står bakom.

Som andel av Sveriges sysselsättning utgör företagstjänster drygt 13 procent, enligt det traditionella sättet att mäta andelar av sysselsättningen. Deras andel av enbart den privata tjänstesektorns sysselsättning uppgick under 2013 till lite över 29 procent, vilket motsvarar 635 000 sysselsatta personer.

Som andel av den kunskapsintensiva delen av den privata tjänstesektorn svarar företagstjänster för omkring 60 procent.³² Antalet sysselsatta inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn inom näringslivet uppgick till hela 1 072 000 under år 2013.

Företagstjänsterna svarar i praktiken för en ännu större andel av Sveriges sysselsättning om vi även räknar dem som sysselsätts som underleverantörer till

29 BNP kan även beräknas från den så kallade efterfrågesidan, dvs. då man summerar användningen i ekonomin, som utgör summan av konsumtion, investeringar samt export minus import.

30 Enligt nationalräkenskaperna, SCB, februari 2014.

31 Avser år 2013. Uppgifterna är beräknade utifrån nationalräkenskaperna, SCB, 30 maj 2014.

32 Andelen är beräknad utifrån nationalräkenskaperna och det traditionella sättet att redovisa antal sysselsatta i olika branscher. I denna rapport visar vi även ett alternativt sätt att beräkna den samlade produktionen och sysselsättningen för företagstjänster respektive för industrin.

företagstjänstföretag. Om vi räknar med dessa förutom dem inom företagstjänster som jobbar med att producera insatstjänster till andra branscher, samt de som är sysselsatta direkt inom branschen i produktionen av företagstjänster för slutlig användning, uppgår företagstjänsternas andel av Sveriges totala sysselsättning till cirka 18 procent, motsvarande cirka 800 000 jobb.

Så många som 360 000 personer i produktionen av företagstjänster är sysselsatta tack vare efterfrågan på företagstjänster som insatser i andra branschers produktion. Det motsvarar 45 procent av dem som arbetar inom företagstjänster totalt. De övriga, 55 procent, producerar tjänster till slutkunder i Sverige eller utomlands, antingen för investeringar eller konsumtion.

Alt större
tjänsteinnehåll i
industrins produktion

3.1 Inledning

Särskilt från 1990-talet och framåt har industrins produkter ökat sitt tjänsteinnehåll. Det betyder att industrins produkter i allt högre grad producerats med hjälp av insatser av tjänster, som exempelvis tekniska lösningar, design, programvara med mera.

Det ökade behovet av avancerade tjänster för produktionen av industrins produkter har drivit på strukturomvandlingen mot ökad outsourcing av tjänsteproduktion från industrin och därmed ökade inköp av tjänster som insatser i dess produktion. När industrin koncentrerat sig på sin kärnverksamhet har den alltså i högre grad valt att köpa in tjänster från externa leverantörer i stället för att producera tjänsterna internt. Ökad efterfrågan på företagstjänster från både industrin och andra sektorer av ekonomin har också inneburit att företag inom branschen företagstjänster specialiserat sig på sin kärnverksamhet och utvecklat sina olika typer av tjänster. Därigenom har produktionen och sysselsättningen inom företagstjänster vuxit betydligt, särskilt sedan 1990-talet och framåt, som vi redovisade i kapitel 2.

Industrins ökade efterfrågan på tjänster handlar främst om efterfrågan på olika typer av företags-tjänster som behövs för produktionen av industrins produkter. Genom denna ökade användning av företagstjänster som insats i industriproduktionen har också tjänsteinnehållet i industrins produkter ökat. Exempelvis bidrar underleverantörer bland företags-tjänster inom teknik, IT, forskning och utveckling (FoU), design, organisationslösningar, management, marknadsföring och även bemanningstjänster av olika slag, till produktionen och utvecklingen av industrins produkter.

Jobben inom företagstjänster totalt sett har vuxit i ännu större omfattning än de jobb industrins efterfrågan genererat inom företagstjänster. Det beror på att även andra sektorer i ekonomin ökat sin efterfrågan på företagstjänster, vilket vi belyser i kapitel 2.

Ökad outsourcing och specialisering på ”kärnverksamheten” i varje bransch innebär en ökad fragmentering av produktionen av en produkt³³, där beroendet av insatsprodukter från både tjänste- och varuproducenter ökat över tiden. Även importen av insatsvaror och tjänster för produktionen i Sverige har ökat över tiden (se vidare kapitel 4).

I detta kapitel ger Almega en mer rättvisande bild av både industrins och företagstjänsternas betydelse för Sveriges produktion och sysselsättning. Den allt starkare symbiosen av vara och tjänst i industrins produkter talar för att den tjänsteproduktion och de tjänste-

jobb som industrin genererar borde räknas samman med industrins direkta produktion och sysselsättning, för att få en mer rättvisande bild av industrins sam-mantagna betydelse i svensk ekonomi, som vi på motsvarande sätt gjorde i kapitel 2 för företagstjänster. I följande avsnitt redovisas alltså motsvarande bild för industrin.

3.2 En rättvisare bild av industrins bidrag till ekonomin

Trots den accelererande strukturomvandlingen mot ökad specialisering och fragmentering av produktionen, med en ökad andel insatstjänster i industrins produktion, räknar man normalt industrins produktion och sysselsättning separat från den tjänsteproduktion och de tjänstejobb som hör samman med industrin. Med andra ord redovisas normalt industrins och tjänstesektorns produktion och sysselsättning för sig utan att räkna in den indirekta produktion och sysselsättning som industrin respektive tjänstesektorn genererar. I detta kapitel ger Almega däremot den mer rättvisande bilden av industrins betydelse för Sveriges produktion och sysselsättning.

Eftersom industrin över tiden i allt högre grad out-sourcat sin egen tjänsteproduktion ger det en sned-vriden bild av att industrins sysselsättning minskat kraftigt enligt det traditionella sättet att redovisa sysselsättningen i olika branscher, medan industrins förädlingsvärde fortsatt att öka över tiden. Industrins tillväxt bygger ju också på det ökade tjänsteinnehållet, som ofta tillförts via underleverantörer av tjänster och som höjt industrins förädlingsvärde.

Genom att enbart räkna industrins förädlingsvärde och sysselsättning för sig ger det också en missvisande bild av industrins produktivitet utveckling, som ”blåsts upp” eftersom den produktion och de arbetade timmar som industrin genererat i tjänstesektorn och övriga sektorer utanför industrin inte räknas med. Med hjälp av I/O-statistiken kan man däremot räkna fram det totala förädlingsvärdet samt det totala antalet timmar som en bransch, som exempelvis industrin, genererar och därmed också räkna fram ett mer rättvisande mått på en branschs produktivitet. I denna rapport har vi dock inte kunnat räkna fram hur produktiviteten utvecklats år från år bakåt i tiden med hjälp av denna statistik eftersom den tas fram med flera års mellanrum. Dessutom baseras den senaste I/O-statistiken på en ny branschklassificering som inte är jämförbar med äldre input-output-statistik. Likafullt hade det varit mer rättvisande att beräkna industrins produktivitet utveckling utifrån det totala förädlingsvärde som industrin genererar direkt och indirekt bland underleverantörer, samt utifrån motsvarande antal arbetade timmar som efterfrågan på industrins

33 Här använder vi benämningen ”produkt”, som kan vara både en vara och tjänst, eller en kombination av båda.

produkter genererar.³⁴

3.3 Industrins underleverantörer är till stor del tjänsteproducenter

För varje person som direkt sysselsätts med industriproduktion för att möta efterfrågan på industrins produkter är det 1,14 personer i övriga branscher som indirekt arbetar för att möjliggöra denna produktion. Med andra ord sysselsätts i genomsnitt 1,14 ytterligare personer hos underleverantörer till industrin för varje person som är direkt sysselsatt i industrin³⁵. Detta brukar kallas för en multiplikatoreffekt.

Bland underleverantörerna till industrin har de som jobbar inom tjänstesektorn ökat i betydelse över tiden. År 1975 innebar varje jobb som skapades inom industrin för att möta efterfrågan på industrins produkter att det indirekt tillkom ytterligare 0,34 jobb i tjänstesektorn.³⁶ År 2010 hade den siffran stigit till 0,70.

Sett över de senaste 30 åren har effekten på sysselsättningen i tjänstebranscherna av industrins ökade efterfrågan på insatstjänster fördubblats. Notera att denna effekt på sysselsättningen i tjänstesektorn är ett genomsnitt för hela industrin. Med andra ord kan multiplikatoreffekterna skilja sig åt mellan enskilda industribranscher och sysselsättningen i tjänstesektorn.³⁷

Att industrin skapat fler jobb i tjänstesektorn hör samman med att den använder en större andel tjänster som insatser i sin produktion i dag än längre tillbaka i tiden. Man brukar säga att ”tjänsteinnehållet” i industrins produkter ökat. Härmed har samspelet mellan industrin och tjänsteleverantörer ökat och särskilt mellan industrin och kunskapsintensiva tjänsteföretag.

Med hjälp av I/O-statistiken går det att få fram uppgifter på det totala antalet anställda som sysselsätts i industrin genom att summera två huvudkategorier av sysselsatta på motsvarande sätt som gjordes för företagstjänster i kapitel 2. För det första har vi dem som är sysselsatta i industrin tack vare slutlig efterfrågan på industrins produkter. Här ingår alltså även alla som arbetar med att producera insatsvaror och

insatstjänster till industrin. För det andra har vi dem som sysselsätts med att producera insatsprodukter från industrin till övriga branscher utanför industrin.

Det totala antalet som sysselsätts i Sverige tack vare efterfrågan på industrins produkter för dels slutlig användning och dels för produktion av insatsprodukter till branscher utanför industrin, uppgick år 2010 till nära 930 000 personer. De som var direkt sysselsatta med industrins produktion för slutlig användning år 2010 uppgick till cirka 390 000, medan de indirekt sysselsatta i produktionen av insatsprodukter till industrin uppgick till drygt 435 000. Dessutom jobbade drygt 102 000 i produktionen av industriprodukter som insatsprodukter till andra branscher än industrin. Fler jobbar som underleverantörer till industrin än de som jobbar direkt i industrin. Med andra ord visar dessa siffror att ett jobb i industrin ger ytterligare lite mer än ett heltidsjobb bland underleverantörer till industrin. Av dessa underleverantörer till industrin sysselsattes drygt 270 000 personer i tjänstesektorn. Av dessa arbetade drygt 140 000 i kunskapsintensiva tjänstebranscher, där företagstjänster utgjorde 3/4, se tabell 7 nedan.

Det jobbar fler inom tjänstesektorn som underleverantörer till industrin jämfört med dem som jobbar i varuproducerande branscher som underleverantörer till industrin. Av de indirekt sysselsatta i industrins produktion för slutlig efterfrågan utgör tjänsteproducenter 62 procent och följaktligen varuproducenter 38 procent.

34 Statistiska Centralbyrån tar fram officiella IO-tabeller vart femte år. De senaste officiella I/O-tabellerna avser år 2010. Av den anledningen bör de senaste uppgifterna om sambanden mellan branscher uppfattas som ungefärliga vad gäller de aktuella sambanden i ekonomin.

35 Denna siffra brukar kallas sysselsättningsmultiplikator, dvs. den uttrycker förhållandet mellan ett jobb i en bransch och i vilken grad jobb skapas i andra branscher tack vare efterfrågan på insatsvaror och tjänster för produktionen i branschen.

36 Se *Det nya näringslivet – samspelet mellan industrin och tjänstesektorn*, Daniel Lind och Lena Hagman, Almega och Unionen, december 2008.

37 Se vidare rapporten *Det nya näringslivet – samspelet mellan industrin och tjänstesektorn*, Daniel Lind och Lena Hagman, Almega och Unionen, december 2008.

Tabell 7:
Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på industriprodukter?

	År 2010	Andel
Totalt antal sysselsatta för produktion av industriprodukter för slutlig användning	824328	89,0
varav:		
direkt sysselsatta inom industrin	389085	
sysselsatta bland underleverantörer till industrin	435243	
och därav underleverantörer inom:		
Varuproducenter	163655	
Tjänsteproducenter	271588	
varav:		
kunskapsintensiva branscher och därav	143147	
företagstjänster	109655	
Industrin som underleverantörer till övriga branscher i ekonomin	102291	11,0
Summa sysselsatta totalt med produktionen av industriprodukter	926619	100,0

Källa: SCB, Input-Output-statistiken för år 2010

Diagram 6:
Hur många jobb finns totalt tack vare efterfrågan på industriprodukter?

Totalt (100%, cirka 927 000 personer)

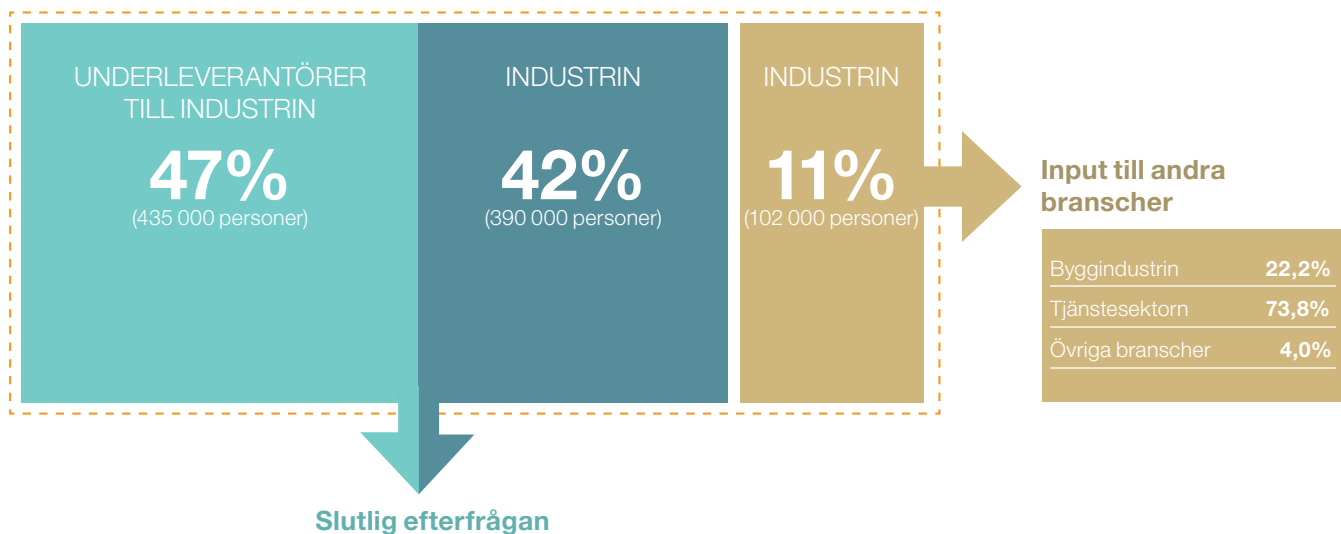
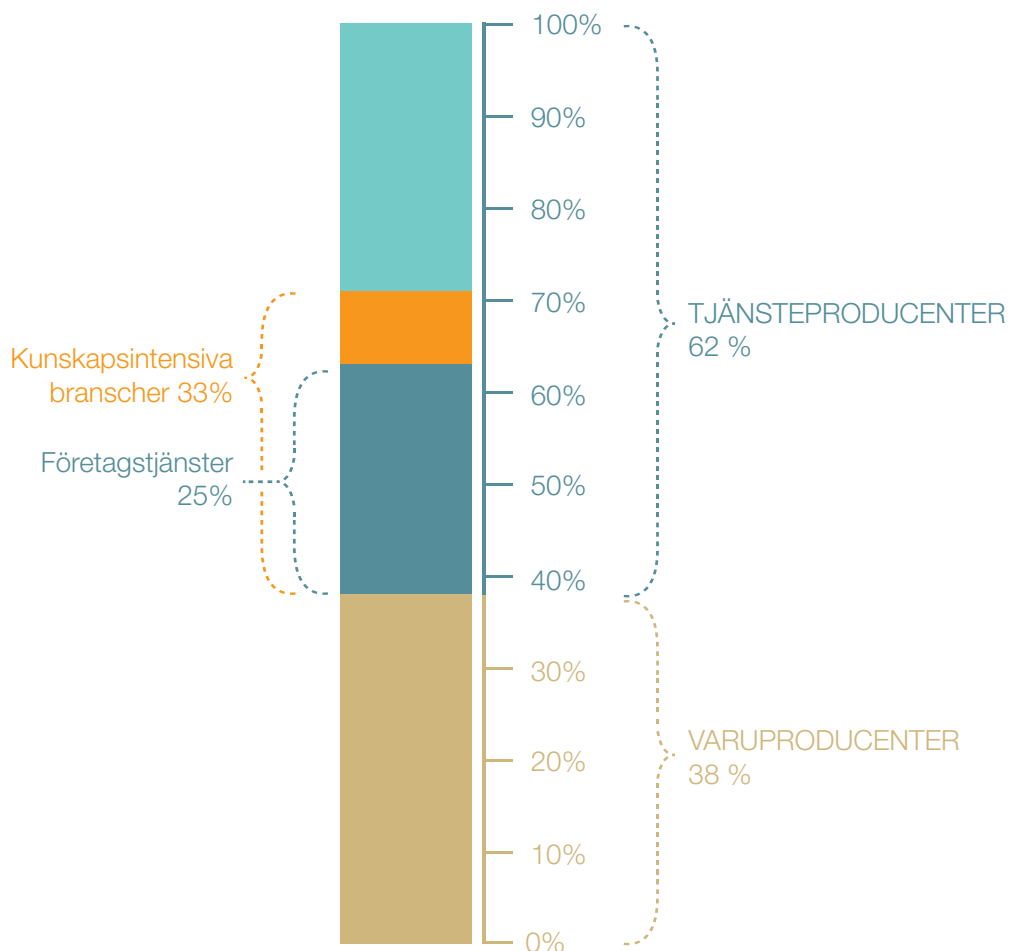

Diagram 7:
Olika sektors andelar av industrins underleverantörer

Källa: SCB, nationalräkenskaperna, I/O-statistiken för år 2010.

3.4 Företagstjänster väger tungt som underleverantörer till industrin

När vi studerar fördelningen av den totala sysselsättningen i industrin och tillhörande tjänster framgår att det är företagstjänster, med cirka 110 000 sysselsatta för att leverera tjänster till industrin, som sysselsatte flest år 2010 bland samtliga underleverantörsbranscher till industrin.

Utöver dem inom företagstjänster som sysselsätts för leveranser till industrin var drygt 250 000 sysselsatta inom företagstjänster för leveranser till andra sektorer än till industrin, (se tabell 6). Totalt sett sysselsätts drygt 360 000 personer inom företagstjänster som underleverantörer till andra branscher än företags-tjänster. Det här visar att företagstjänster är absolut störst som underleverantör till övriga branscher i svensk ekonomi, se vidare kapitel 2.

Den indirekta sysselsättningen inom företagstjänster för leveranser till industrin uppgår alltså till cirka 110 000 personer, vilket vi också visade i kapitel 2. Cirka 30 procent av de sysselsatta bland företagstjänster som underleverantörer har därmed arbete tack vare efterfrågan från industrin på företagstjänster som insats i industrins produktion.

Av tabell 8 nedan framgår hur många som sysselsätts inom företagstjänster för leverans av företagstjänster som insats i respektive industribranschs produktion. Andelarna i procent avser här andelen av dem som sysselsätts totalt inom företagstjänster för leveranser till industrin, alltså andelar av summan på cirka 110 000 sysselsatta inom företagstjänster. Tabellen visar också att särskilt branscherna elektro-, maskin- samt motorfordonsindustri genererar jobb inom företagstjänster jämfört med övriga industribranscher.

Tabell 8

Sysselsättning inom företagstjänster som genereras av efterfrågan från industrin på insatstjänster

	Sysselsatta antal	Andel procent
Utvinning av mineral	1851	1,7
Slakterier, dryckesvaruind.	10278	9,4
Textil-, lädervaruindustri m.m.	613	0,6
Sågade trävaror	2446	2,2
Massaindustri	6726	6,1
Grafisk industri	5	0,0
Stenkol, petroleumraffinaderier	1972	1,8
Kemisk industri	8339	7,6
Gummivaruindustri	2862	2,6
Glas, jordvaruindustri	805	0,7
Järn och stål	6844	6,2
Metallvaruindustri	4323	3,9
Elektroindustri (datorer, kommunikationsutrustning mm)	13435	12,3
Elmotorer, optik, kablar, hushållsmaskiner etc.	5467	5,0
Maskiner, kullager etc.	17169	15,7
Motorfordonsindustri	19093	17,4
Tillverkning av fartyg, tåg, flygplan etc.	1930	1,8
Möbelindustri m.m.	4353	4,0
Reparationer	1142	1,0
Summa sysselsatta inom företagstjänster för industrin totalt	109655	100

Källa: SCB, input-output-data avseende år 2010

Bland företagstjänstbranscherna betyder industrins inköp lite olika vad gäller hur stor andel jobb industrin genererar i respektive företagstjänstbransch, se tabell 9. Av tabellen framgår att andelen är högst inom branschen reklam, design, foto och övrigt, med en andel på cirka 29 procent av antalet sysselsatta i denna bransch. Med andra ord betyder industrins efterfrågan relativt mycket för sysselsättningen inom denna bransch jämfört med de övriga branscherna inom företagstjänster. Andelarna av sysselsättningen som industrin bidrar till är ändå relativt stora även för övriga företagstjänstbranscher, då de ligger på drygt 20 procent för samtliga utom för telekommunikation, där industrin genererar cirka 19 procent av antalet sysselsatta.

Om vi i stället räknar antalet sysselsatta som industrin genererar inom företagstjänster skapar industrin flest jobb inom branschen bemanning, arbetsförmedling, säkerhet, lokalvård etc., drygt 37 000 jobb år 2010, enligt SCB:s input-output-statistik för detta år, se tabell 9.

En stor del av denna bransch klassas som ”kunskapsintensiv”³⁸, eftersom en relativt stor andel av den arbetskraft som ingår i branschen är högkvalificerad, dvs. inom arbetsförmedlingar, rekryteringsföretag, personaluthyrningsföretag o.d. samt företag för bevakning och säkerhetstjänst o.d. Antalet anställda inom dessa KIS-branscher uppgick till cirka 45 procent av antalet anställda inom hela branschen som redovisas på nedersta raden i tabell 9.³⁹ I vår beräkning av sysselsättningen inom företagstjänster har alltså även lokalvård och mindre kvalificerade bemanningstjänster kommit med eftersom input-output-statistiken redovisar dessa branscher tillsammans som en enda bransch, se tabell 9. Även om delar av branschen arbetsförmedling, bemanning etc. enligt tabell 9 inte klassas som kunskapsintensiv kvarstår slutsatsen att huvuddelen, cirka 85 procent, av de företagstjänster som industrin använder för sin produktion är kunskapsintensiva.

Tabell 9

Andel av det totala sysselsatta inom respektive företagstjänstbransch som industrin genererar

	Andel i procent	Sysselsatta antal
Telekommunikation	19,3	2066
Datakonsulter	25,9	11567
Juridik, PR, organisationskonsulter	26,4	21336
Arkitekter, teknikkonsulter, FoU	23,4	18339
Reklam, design foto, övrigt	29,1	11513
Uthyrning, leasing	22,7	5261
Arbetsförmedling, bemanning, säkerhet, lokalvård etc.	24,4	37264

Källa: SCB, input-output-data avseende år 2010

³⁸ Se appendix 2 om vilka branscher som klassificeras som kunskapsintensiva inom tjänstesektorn.

³⁹ Uppgiften på andelen anställda inom branschen som tillhör KIS är hämtad utifrån SCB:s Kortperiodiska sysselsättningsstatistik (KS). Andelen på cirka 45 procent avser år 2010.

3.5 Finanskrisen har lett till stora neddragningar inom industrin och dess underleverantörer

De som sysselsätts i industrin i Sverige, direkt samt indirekt, tack vare efterfrågan på industrins produkter för slutlig användning, dvs. för konsumtion, investeringar eller export av färdiga industriprodukter, uppgick år 2010 till drygt 824 000 personer, se tabell 7.⁴⁰ Det är cirka 137 000 färre jämfört med mitten av 1990-talet och drygt 132 000 färre jämfört med år 2005. Således har det stora tappet inträffat under senare år, i samband med den senaste finanskrisen.

Enligt SCB:s input-output-data uppgick industrins direkta samt indirekta sysselsättning till cirka 957 000 år 2005, alltså knappt 5000 färre jämfört med år 1995. Däremot visar en jämförelse mellan år 2010 och 2005 ett tapp på drygt 132 000 för industrins direkta och indirekta sysselsättning. Utifrån annan statistik vet vi att det var främst under de första krisåren, 2008-2009, som industrins sysselsättning minskade.⁴¹ Av de drygt 132 000 färre sysselsatta direkt och indirekt i industrin 2010 jämfört med 2005, tappade underleverantörer flest jobb, drygt 87 000, och industrin följaktligen drygt 45 000 jobb. Det har alltså inträffat en markant neddragning av antalet sysselsatta inom industrin totalt sett i samband med finanskrisen, dvs. då vi räknar både de direkt och indirekt sysselsatta för produktionen av industriprodukter.

Eftersom tjänsteproducenter väger tyngre som underleverantörer till industrin har sannolikt tjänsteföretag som underleverantörer också drabbats relativt hårt av neddragningar. Det har emellertid inte gått att jämföra effekter på enskilda branscher som underleverantörer till industrin eftersom 2010-års input-outputstatistik bygger på en modernare branschklassificering som är mer detaljerad. Men eftersom vi ändå kan räkna samman det totala antalet direkt och indirekt sysselsatta i industrin även för år 2010 går det att jämföra industrins sysselsättning totalt mellan år 2005 och 2010.⁴²

Mycket talar för att industrins strukturomvandling mot ett ökat både tjänste- och importinnehåll har gått ännu snabbare i samband med finanskrisen. Dessutom har den långdragna lågkonjunkturen för industrin inneburit en lång period med låg produktions- och investeringsnivå jämfört med innan krisen, vilket också naturligtvis påverkar antalet sysselsatta inom industrin.

40 Avser förhållandena år 2010 enligt SCB:s input-output-statistik.

41 Se exempelvis nationalräkenskaperna, SCB.

42 Även om vissa företag omklassificerats och flyttats till annan bransch kan vi fortfarande räkna fram siffrorna för underleverantörsföretagen sammantaget. Fördelen med den nya branschklassificeringen är att vi får mer detaljerad information om sambanden mellan branscher, exempelvis har vi fått en finare uppdelning av företagstjänster på delbranscher. Nackdelen är att det inte går att jämföra den nya branschindelningen bakåt i tiden.

För att industrin åter ska generera fler jobb, både direkt i industrin och indirekt bland underleverantörer, krävs ett uppsving både av efterfrågan på industrins produkter och ett uppsving för industrins investeringar, inte minst i immateriellt kapital. Dessutom bör industrins och företagstjänsternas ökade behov av högkvalificerad personal mötas för att fler jobb ska kunna skapas i Sverige genom industrins produktion. Motsvarande behov finns inom företagstjänster som skapar jobb, dels genom efterfrågan från industrin samt genom efterfrågan från övriga sektorer i ekonomin, se vidare kapitel 2.

3.6 Hur stor är den samlade produktionen av industriprodukter som andel av BNP?

Det vanligaste sättet att mäta en branschs andel av BNP är att räkna fram hur stort förädlingsvärdet för branschen är i förhållande till det totala förädlingsvärdet i ett land, dvs. BNP. Bruttonationalprodukten (BNP) är alltså summan av alla branschers förädlingsvärden, då man beräknar BNP från den så kallade produktionssidan.⁴³ Om vi exempelvis räknar industrins⁴⁴ andel av BNP på detta sätt uppgick dess andel av BNP år 2010 till knappt 18 procent. Andelen har därefter minskat, till 15,5 procent 2013. Jämfört med 1990-talet har industrins andel av BNP minskat med cirka fem procentenheter då man mäter på detta sätt.⁴⁵

Summan av alla branschers förädlingsvärden ger alltså den totala produktionen i ett land, men om man vill visa den totala produktion som exempelvis industrin för sig genererar i ekonomin bör man emellertid även räkna den indirekta produktionen av insatsprodukter från andra branscher i Sverige som används för att producera industrins produkter. För övrigt ska man räkna in industrins egen, direkta produktion som går till slutlig efterfrågan samt dess produktion av insatsprodukter till andra branscher.

Om vi räknar samman det totala förädlingsvärde som efterfrågan på industrins produkter genererar bör man alltså även räkna med produktionen bland underleverantörer till industrin samt industrins egen, direkta produktion för slutlig efterfrågan samt dess produktion av insatsprodukter till andra branscher utanför industrin. Då får vi fram det totala förädlingsvärdet som industrin svarar för. Om vi gör denna summering utifrån I/O-statistiken för år 2010 kan vi räkna fram industrins totala andel av BNP, som uppgick till lite över 24 procent år 2010, att jämföra med en

43 BNP kan även beräknas från den så kallade efterfrågesidan, dvs. då man summerar användningen i ekonomin, som utgör summan av konsumtion, investeringar samt export minus import.

44 Med "industrin" avser vi här gruv- och tillverkningsindustrin.

45 Enligt nationalräkenskaperna, SCB, februari 2014.

andel på knappt 18 procent om man endast räknar det förädlingsvärde som skapades enbart av industrin och enbart inom industrin och alltså inte det förädlingsvärde som industrin i praktiken skapar inom övriga branscher.

Förutom att visa hur stora andelar företagstjänster respektive industrin utgör av Sveriges totala produktion har vi i denna rapport visat betydelsen av hur efterfrågan på både företagstjänster och industriprodukter genererar tillväxt och jobb i svensk ekonomi. Vi har också visat att det pågår en löpande strukturomvandling, där sambanden mellan exempelvis företagstjänster och industrin ökat över tiden, genom att industrin använder alltmer tjänster som insats i dess produktion. Vi har också visat att även andra sektorer i ekonomin, och främst tjänstesektorn, använder företagstjänster för sin produktion. Efterfrågan på företagstjänster från flera sektorer har ökat över tiden, vilket avspeglas i den relativt starka tillväxten för både produktion och sysselsättning inom företagstjänster under de senaste 20 åren.

I följande kapitel 4 visar vi att efterfrågan i Sverige på företagstjänster från utlandet också har ökat över tiden, dvs. importen av företagstjänster som insats i Sveriges produktion har ökat. Det återspeglar att produktionen av företagstjänster, liksom industriproduktionen, blivit alltmer fragmenterad utmed globala värdekedjor och även att företagen inom inte minst företagstjänster möter ökad konkurrens från utländska producenter av företagstjänster. I följande kapitel redovisar och förklarar vi denna utveckling och vad den innebär i svensk ekonomi.

3.7 Sammanfattning av kapitel 3

- Gruv- och tillverkningsindustrins andel av Sveriges totala produktion, BNP, uppgick under 2013 enligt det traditionella sättet att mäta till 15,5 procent. I själva verket svarar gruv- och tillverkningsindustrin för en ännu större andel, över 24 procent, om all produktion som kan kopplas till industrin räknas in. Här har det ökade tjänste- och importinnehållet i industrin bidragit till att höja dess förädlingsvärde.
- För varje person som arbetar direkt i industrin sysselsätts ytterligare lite mer än en person, 1,14, inom branscher som levererar insatsvaror och insatstjänster till industrin.
- Då både de som arbetar med industrins produktion för slutlig användning räknas samt de som producerar industriprodukter som insatser i andra sektors produktion, uppgick industrins totala sysselsättning år 2010 till nära 930 000 personer.

- Det totala antalet som sysselsätts i Sverige tack vare efterfrågan på industrins produkter för enbart slutlig användning, dvs. för konsumtion, investeringar och export, uppgår till drygt 824 000 personer.⁴⁶ Det är cirka 132 000 färre jämfört med 2005.
- Enligt SCB:s input-output-data uppgick antalet som sysselsätts för att producera industrins produkter för slutlig användning till cirka 957 000 år 2005, vilket var knappt 5000 färre jämfört med år 1995. Således har det stora tappet inträffat under senare år, alltså efter år 2005, och den största minskningen har skett i samband med finanskrisen 2008-2009.
- Av det minskade antalet sysselsatta i industrin, cirka 132 000 färre 2010 jämfört med 2005, svarar underleverantörer till industrin för drygt 87 000 färre jobb och den direkta sysselsättningen i industrin för drygt 45 000 färre jobb. Med andra ord har underleverantörer till industrin drabbats relativt hårt av finanskrisen och neddragningar i ännu högre grad än industrins direkta sysselsättning, räknat i effekter på antal sysselsatta.
- Mycket talar för att industrins strukturomvandling mot ett ökat både tjänste- och importinnehåll har gått ännu snabbare i samband med finanskrisen. Dessutom har den långdragna lågkonjunkturen för industrin inneburit en lång period med låg produktions- och investeringsnivå jämfört med innan krisen, vilket också naturligtvis påverkat antalet sysselsatta inom industrin under de senaste åren.
- Av dem som är indirekt sysselsatta inom industrin arbetar ungefär 110 000 med företagstjänster, dvs. som underleverantörer av företagstjänster till industrin. Företagstjänstjobben utgör cirka 1/4 av jobben bland industrins underleverantörer totalt.
- Industrins underleverantörer är i växande grad kunskapsintensiva företag. Totalt sett skapar industrin drygt 140 000 jobb inom kunskapsintensiva tjänstebanscher. Av dessa jobb utgörs nära 80 procent av företagstjänster.

46 Avser förhållandena år 2010 enligt SCB:s input-output-statistik.

Globala värdekedjor,
ökat importinnehåll
och ökat
konkurrenstryck

4.1 Inledning

Produktionen i världen blir alltmer fragmenterad, vilket återspeglas i framväxten av så kallade globala värdekedjor. Varor och tjänster är idag ofta ett resultat av ett antal väl koordinerade produktionssteg som utförs i flera olika länder av arbetskraft med olika typer av kompetens. Den ökade specialiseringen har bidragit till en effektivare produktion och ett högre förädlingsvärde för Sverige och många andra OECD-länder. De globala värdekedjorna har stor inverkan på såväl tillväxt som sysselsättning i olika länder. Den utvecklingen och vilka konsekvenser den får beskrivs närmare i detta kapitel.

4.2 Ökad sysselsättning inom kunskapsintensiv tjänstesektor

Den ökade internationella fragmenteringen innebär att länder specialiserar sig på olika aktiviteter inom produktionsprocessen (FoU, produktion av insatsprodukter, marknadsföring etc.) Det betyder att komparativa fördelar inte längre bestäms i termer av branscher utan snarare i termer av aktiviteter eller affärsfunktioner. Många svenska företag har svårt att utveckla sin konkurrenskraft utan möjligheter att importera insatsprodukter, som ofta består av både varor och tjänster. De är med andra ord ofta beroende av import av råvaror samt av insatsvaror och insattjänster som inte produceras i Sverige på ett kostnadseffektivt sätt.⁴⁷ Den här fragmenteringen och specialiseringen har blivit alltmer nödvändig för att företag ska vara internationellt konkurrenskraftiga.

För Sveriges del har de globala värdekedjorna skapat jobb främst för högkvalificerad arbetskraft, och främst inom tjänstesektorn. Enklare produktion har i allt större utsträckning outsourcats av företag till andra länder med lägre arbetskraftskostnader, inte enbart från industrin utan även från tjänstesektorn. En ny undersökning från SCB visar att både industrin och tjänstesektorn under senare år flyttat även stödtjänster för sin verksamhet till utlandet för att öka sin effektivitet och konkurrenskraft, vilket betecknas som ett trendskifte. Detta är ytterligare ett led i utvecklingen mot globala värdekedjor. Av stödtjänsterna är det främst administration samt ledningsfunktioner som flyttats ut, men även FoU- samt IT-tjänster. Det är alltså skillnad mot tidigare, då det främst var kärnverksamhet som flyttades ut och inte tjänster som används som insats i produktionen i Sverige.⁴⁸

Den strukturuomvandling som de globala värdekedjor-

na bidrar till, där flest jobb skapas inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn, slår hårdare mot glesbygden än mot storstäder. Det beror på att de kunskapsintensiva tjänstjobbena i större utsträckning än industrijobben finns i storstäder där det finns en högre koncentration av högutbildad arbetskraft.⁴⁹

4.3 Ökat importberoende i svensk ekonomi

Andelen importerade insatsprodukter i Sverige har ökat från 23 procent 1995 till drygt 27 procent 2010.⁵⁰ Tittar man på importandelen i enbart Sveriges export så är den ännu högre, cirka 34 procent, en ökning från 28 procent 1995.⁵¹ Det ökade importinnehållet i exporten är alltså ett resultat av den ökade fragmenteringen av produktionen i globala värdekedjor. Det har lett till att Sverige och många andra länder fått ett ökat förädlingsvärde och framväxt av mer kunskapsintensiv tjänsteproduktion.

Tittar man enbart på importen av insattjänster till produktionen i Sverige så har den ökat från 7 procent 1995 till 10 procent 2010.⁵² Motsvarande siffra för import av insattjänster till enbart produktionen av Sveriges exportprodukter visar en ökning från 12 till 16 procent under samma period.⁵³ Det vill säga, importen av insattjänster ökar. Det innebär att svenska tjänsteföretag i allt större utsträckning utsätts för internationell konkurrens, eftersom allt fler utländska företag levererar insattjänster till svensk produktion.

Vad är det då för typ av insattjänster som importeras? Totalt sett så är det framförallt olika typer företags-tjänster som importeras. De utgör 4,6 procent av den totala importen av insatsprodukter till Sverige och är därmed den enskilt största branschen som Sverige importerar insatsprodukter ifrån. Det är också importandelen av företags-tjänster som ökat mest under perioden 1995-2010, från 2,6 procent till 4,6 procent, se tabell 10). Vägtransport samt post och telekommunikation är andra exempel på insattjänster där importen ökat under samma period (se tabell 10).

47 Kommerskollegium, Made in Sweden, A New Perspective on the Relationship between Sweden's Exports and Imports, 2011.

48 Se *Globala värdekedjor och flytt av verksamhet*, SCB, Ekonomisk statistik/Näringslivets struktur, rapport 2013.

49 Globala Värdekedjor och Tillväxtpolitik, Tillväxtanalys, februari 2014.

50 WIOD (World Input Output Database), EU 2014.

51 OECD, TiVA, Basic decomposition of gross exports.

52 WIOD.

53 OECD, Service industry value added embodied in gross exports by source, (TiVA).

Tabell 10:
Andel av total importerad insatsförbrukning, Sverige

Bransch	Importandel		
	1995	2000	2010
Jordbruk, jakt, skogsbruk och fiske	0,4%	0,4%	0,3%
Utvinning av mineral	1,0%	1,8%	2,1%
Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksframställning	0,3%	0,2%	0,3%
Textil- och beklädnadsvarutillverkning	0,4%	0,3%	0,2%
Tillverkning av läder och lädervaror	0,0%	0,0%	0,0%
Trävarutillverkning	0,2%	0,2%	0,3%
Massa-, pappers- och pappersvarutillverkning; förlagsverksamhet och grafisk produktion	0,8%	0,7%	0,6%
Tillverkning av stenkolsprodukter, raffinerade petroleumprodukter och kärnbränsle	0,4%	0,5%	1,1%
Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter	2,1%	1,9%	1,9%
Tillverkning av gummi- och plastvaror	0,8%	0,7%	0,8%
Tillverkning av icke-metalliska mineraliska produkter	0,4%	0,3%	0,3%
Metallframställning och metallvarutillverkning	2,7%	2,4%	2,8%
Tillverkning av maskiner som ej ingår i annan underavdelning	1,2%	1,5%	1,5%
Tillverkning av el- och optikprodukter	2,6%	3,9%	2,8%
Tillverkning av transportmedel	2,0%	2,0%	1,7%
Övrig tillverkning	0,2%	0,2%	0,2%
El-, gas-, värme- och vattenförsörjning	0,1%	0,2%	0,3%
Byggverksamhet	0,0%	0,0%	0,1%
Handel med och service av motorfordon; detaljhandel med drivmedel	0,1%	0,0%	0,0%
Parti- och agenturhandel utom med motorfordon	0,3%	0,3%	0,5%
Detaljhandel utom med motorfordon; reparation av hushållsartiklar och personliga artiklar	0,1%	0,1%	0,1%
Hotell- och restaurangverksamhet	0,0%	0,0%	0,0%
Landtransport; transport i rörsystem	0,2%	0,8%	1,3%
Sjötransport	0,5%	0,5%	0,6%
Luftransport	0,7%	0,4%	0,6%
Stödtjänster till transport; resebyråverksamhet	0,6%	0,5%	0,6%
Post- och telekommunikationer	0,3%	0,6%	0,7%
Finansiell verksamhet	1,0%	0,7%	0,5%
Fastighetsverksamhet	0,0%	0,0%	0,0%
Företagstjänster m.m.	2,6%	4,4%	4,6%
Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring	0,0%	0,0%	0,1%
Utbildning	0,0%	0,0%	0,0%
Hälsa- och sjukvård, sociala tjänster; veterinärverksamhet	0,0%	0,0%	0,0%
Andra samhällseliga och personliga tjänster	0,2%	0,4%	0,4%
Hushållens verksamhet	0,0%	0,0%	0,0%
Total insatsimportandel	22,5%	26,3%	27,3%
Andel importerade insatstjänster	6,8%	8,9%	10,1%
Andel importerade insatsvaror	15,6%	17,4%	17,2%

Källa: World Input Output Database (WIOD), EU, 2014.

För branschen företagstjänster⁵⁴ utgör just företags-tjänster den överlägset största andelen av branschens import av insatsprodukter, hela 11 procent, och står även för den största ökningen av importerade insatsprodukter inom den här branschen. Sedan 1995 har importandelen av företagstjänster ökat med 4 procentenheter, se tabell 11.

Störst andel av gruv- och tillverkningsindustrins import av insatsprodukter utgörs av metaller och metallprodukter, se tabell 12. Företagstjänster är den sjätte största importerade insatsprodukten för industrin och utgjorde 2010 3,2 procent av dess totala import av insatsprodukter. Det är dock den insatsprodukt som ökat näst snabbast, med 1,4 procentenheter sedan 1995. Allra störst ökning har skett av gruvprodukter (utvinning av mineral), med 2,5 procentenheter under samma tidsperiod.

Tabell 11
Branschen företagstjänsters import av insatsprodukter*

*Från de branscher med störst importandelar

Bransch	Importandel			Förändring (procentenheter)
	1995	2000	2010	1995-2010
Företagstjänster med mera	6,8%	10,3%	10,8%	3,9%
Tillverkning av el- och optikprodukter	2,0%	1,9%	1,5%	-0,5%
Post- och telekommunikationer	0,6%	0,9%	1,0%	0,4%
Andra samhällliga och personliga tjänster	0,6%	0,9%	1,0%	0,4%
Tillverkning av maskiner som ej ingår i annan underavdelning	0,5%	0,8%	0,8%	0,3%
Massa-, pappers- och pappersvarutillverkning; förlagsverksamhet och grafisk produktion	1,3%	1,0%	0,7%	-0,5%

Källa: WIOD

Tabell 12
Branschen gruv- och tillverkningsindustris import av insatsprodukter*

*Från de branscher med störst importandelar

Bransch	Importandel			Förändring (procentenheter)
	1995	2000	2010	1995-2010
Metallframsställning ocb metaltillverkning	5,3%	4,8%	5,9%	0,6%
Tillverkning av el- och optikprodukter	3,8%	6,5%	4,9%	1,1%
Utvinning av mineral	2,0%	3,8%	4,5%	2,5%
Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter	3,7%	3,3%	3,5%	-0,2%
Tillverkning av transportmedel	3,2%	3,2%	3,3%	0,1%
Företagstjänster m.m.	1,8%	4,0%	3,2%	1,4%

Källa: WIOD

54 Databasen WIOD bygger på den gamla definitionen av företagstjänster enligt branschklassificeringen sni2002, och här avser sni71-74 företagstjänster. Tidigare kapitel i rapporten baseras på definitionen av företagstjänster enligt nya sni2007 samt en bredare definition av begreppet företagstjänster, se avsnitt 2.2.

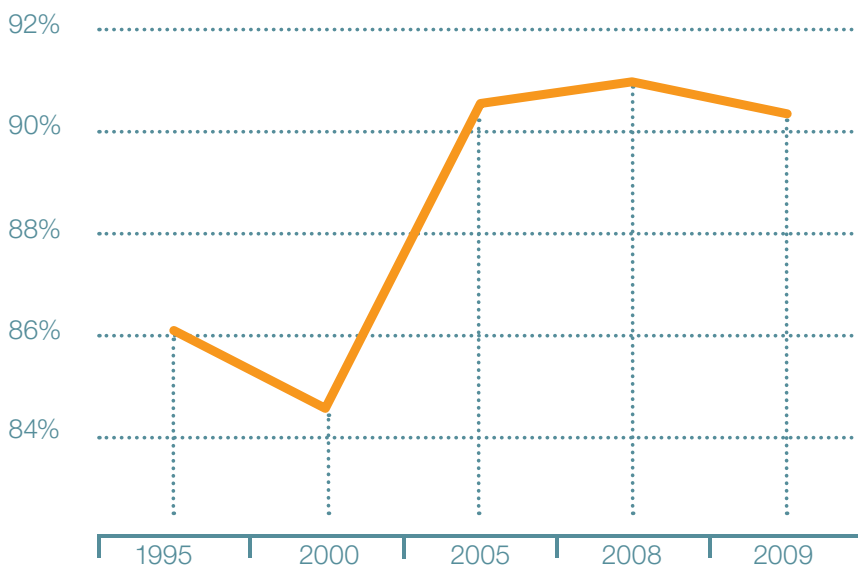
4.4 Insatstjänster dominerar tjänsteimporten

När man tittar närmare på de tjänster som importeras och vad de används till ser man att en stor andel används som insatsprodukter i olika branscher i ekonomin. Cirka 90 procent av de tjänster som importeras används som insats i Sveriges produktion. Det är en ökning från 86 procent 1995. Resterande 10 procent används till konsumtion och investeringar i Sverige. Det vill säga, den absoluta majoriteten av de tjänster som importeras till Sverige används som insats till annan produktion i Sverige. Studerar man hur stor andel av de tjänster som används i svensk exportproduktion som importeras är det en ungefär lika stor andel, d.v.s. 90 procent. Att det är en lika stor andel importerade tjänster i exportproduktionen är normalt eftersom företagen använder samma mix av insatsprodukter när de producerar för den inhemska marknaden som för den utländska.

Sveriges tjänsteimport består av en högre andel insatstjänster än motsvarande för Finland, Danmark och Tyskland, vilka har en andel på knappt 80 procent. Norge har en ännu lägre andel importerade insatstjänster, dessutom med en fallande trend. 2009 låg deras andel på knappt 45 procent.⁵⁵

Ökningen av importerade insatstjänster i Sverige beror delvis på att svenska företag placerat dotterbolag utomlands och därmed ökar internleveranserna och ”internimporten”. Men det beror även på att utländska företag i allt större utsträckning levererar tjänster till svenska företag och konsumenter. Det i sin tur innebär att de svenska tjänsteföretagen i allt större omfattning utsätts för internationell konkurrens, som normalt också innebär prispress. Det faktum att allt fler utländska företag dessutom etablerar verksamhet i Sverige ökar konkurrensen och prispressen ytterligare.

Diagram 8: Andelen importerade tjänster som används som insats i Sveriges produktion, 1995-2009

Källa: OECD, TiVA.

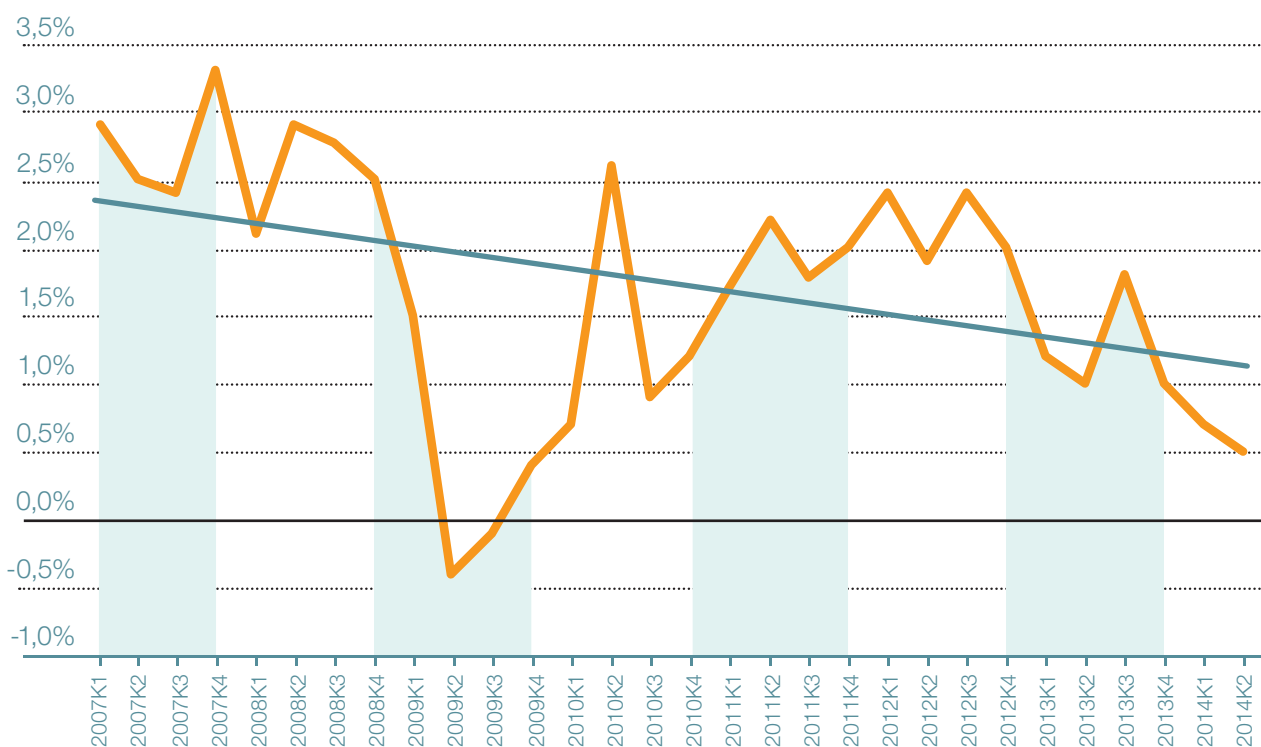
⁵⁵ OECD, Service industry value added embodied in gross exports by source (TiVA), samt The share of intermediate services in total imports (OECD 2014).

4.5 Företagstjänster alltmer konkurrensutsatta

Som tidigare nämnts så är det importen av företags-tjänster som ökat mest av alla insatsprodukter. Tittar man närmare på prisutvecklingen av dessa tjänster ser man också en tydlig avmattning vad gäller prisökningstakten. Från att ha legat på runt 3 procent före krisen 2009 ligger nu den årliga prisökningstakten på endast 0,5 procent, se diagram 9. En förklaring till detta kan vara den ökade internationella konkurrensen.

Diagram 9:
Företagstjänster*, årlig procentuell prisökningstakt, 2007-kvartal 2 2014, Sverige

*Med företagstjänster avses här verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik samt finans- och försäkringsverksamhet enligt SCB:s tjänsteprisindex.

Källa: SCB (Tjänsteprisindex).

4.6 Sverige tappar exportmarknadsandelar

Utvecklingen av svensk export utifrån ett förädlingsvärdeperspektiv visar på en tydlig trend - Sverige tappar exportmarknadsandelar. När man beräknar exportmarknadsandelar utifrån ett förädlingsvärdemått tittar man på hur stor del ett lands export av förädlingsvärde utgör av den totala exporten av förädlingsvärde i världen. Det traditionella sättet att beräkna världsmarknadsandelar är att sätta ett lands bruttoexport i relation till världens totala bruttoexport. I bruttoexporten ingår alltså även importerade varor och tjänster, medan i förädlingsvärdemåttet har importinnehållet i exporten exkluderats. Det nya sättet att mäta marknadsandelar har blivit möjligt tack vare nya databaser, såsom exempelvis OECD:s databas som kartlägger flödet av förädlingsvärde mellan länder.

Det här nya sättet att beräkna marknadsandelar på är mer rättvisande eftersom det baseras på det exportvärde som genereras i varje land utifrån dess eget förädlingsvärde. Den del av exporten som härrör från andra länders produktion i form av importerade insatsvaror och tjänster räknas alltså inte med i det nya sättet att mäta marknadsandelar.

Med det traditionella sättet att mäta länders export får man med även andra länders förädlingsvärden i exporten, som därmed inte visar hur länders egen

exportproduktion utvecklas i förhållande till andra länders. Men med hjälp av det nya sättet att mäta exportmarknadsandelar får man alltså en renodlad bild av hur länders egen produktion hävdar sig på världsmarknaden.

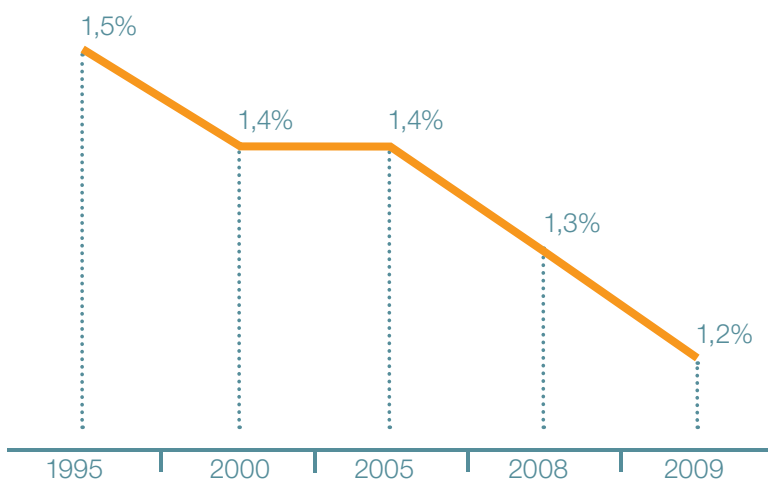
När man mäter världsmarknadsandelar utifrån förädlingsvärde hade Sverige en exportmarknadsandel på 1,5 procent år 1995, men fram till 2009 hade den gradvis minskat till 1,2 procent. Den ökade specialiseringen och fragmenteringen av produktionen har visserligen höjt förädlingsvärdet i Sverige, men motsvarande förädlingsvärde i konkurrentländer har ökat ännu mer.

Sverige förlorar marknadsandelar inom flertalet branscher förutom inom gruvutvinning där marknadsandelen är oförändrad, samt inom företagstjänster, där man ökat sina marknadsandelar med 0,6 procentenheter under perioden 1995-2009, från 1,5 till 2,1 procent.

Att Sverige vinner andelar på världsmarknaden för företagstjänster är ett gott tecken, som tyder på att Sverige visat stark konkurrenskraft inom just området företagstjänster.⁵⁶

Diagram 10:
Exportmarknadsandelar*, export av förädlingsvärde, Sverige 1995-2009

*Exportmarknadsandelar visar hur stor del ett lands export av förädlingsvärde utgör av den totala exporten av förädlingsvärde i världen.

Källa: OECD

⁵⁶ Se vidare Almegas konjunkturrapport *Sverige tappar andelar på exportmarknaden*, oktober 2013.

4.7 Viktiga förutsättningar för Sveriges internationella konkurrenskraft

Att svenska företag ingår i globala värdekedjor har haft en positiv effekt på svensk produktivitet och höjt landets förädlingsvärde. Det har dock, som tidigare nämnts lett till en omstrukturering av typen av arbetstillfällen i Sverige.⁵⁷ Det är framför allt inom de kunskapsintensiva tjänstebranscherna som jobben skapats tack vare efterfrågan från exportindustrin och även övriga delar av ekonomin (se tidigare kapitel 2).

Vilka faktorer blir då viktiga för att företagen även i fortsättningen ska välja att placera sina kunskapsintensiva aktiviteter i Sverige? Ökningen av de kunskapsintensiva jobben i Sverige har lett till att efterfrågan på kunskapsintensiv arbetskraft ökat snabbare än utbudet av den, vilket lett till stora matchningsproblem. Enligt OECD är Sverige ett av de länder som utmärker sig med en markant försämrad matchning på arbetsmarknaden⁵⁸. Det här visar sig inte minst om man tittar på Sveriges *Beveridgekurva*, som visar sambandet mellan utvecklingen av andelen arbetslösa av arbetskraften samt andelen lediga platser (jobbvakanser). Den visar att arbetslösheten i Sverige har blivit högre trots samma nivå på andelen lediga jobbvakanser.⁵⁹ Även Konjunkturinstitutets barometer visar att företag särskilt inom kunskapsintensiva branscher i högkonjunktur upplever bristen på kompetens som ett av de största hindren för företagets verksamhet. Det vill säga, brist på kompetens är en av de faktorer som driver företag att lokalisera sin verksamhet utanför Sverige. Exempel på andra faktorer som spelar in är skattesystem och skattetryck, IT- och annan infrastruktur samt tillgång på riskkapital.⁶⁰

Om utlokalisering övervägs på grund av brist på resurser som är viktiga för ett företags verksamhet kan politiska beslut bidra till att göra dessa resurser mer tillgängliga i Sverige. Det gäller inte minst tillgången på kvalificerad arbetskraft som behövs i produktionen av den stora kunskapsintensiva tjänstesektorn, där företagstjänster utgör cirka 60 procent. I andra fall, då verksamheter flyttar ut för att komma närmre en attraktiv marknad blir det svårare.⁶¹

4.8 Sammanfattning av kapitel 4

Produktionen i världen blir alltmer fragmenterad, vilket återspeglas i framväxten av så kallade globala värdekedjor. Den ökade specialiseringen har bidragit till en effektivare produktion och ett högre förädlingsvärde för Sverige och många andra OECD-länder.

För Sveriges del har de globala värdekedjorna skapat jobb främst för högkvalificerad arbetskraft, främst inom tjänstesektorn. Enklare produktion har i allt större utsträckning outsourcats av företag till andra länder med lägre arbetskraftskostnader, inte enbart från industrin utan även från tjänstesektorn.

Andelen importerade insatstjänster ökar. Det innebär att svenska tjänsteföretag i allt större utsträckning utsätts för internationell konkurrens, eftersom allt fler utländska företag levererar insatstjänster till svensk produktion och export.

Import av företagstjänster utgör den enskilt största branschen som Sverige importerar insatsprodukter ifrån. Det är också importandelen av företagstjänster som ökat mest under perioden 1995-2010.

Den ökade konkurrensen inom företagstjänster har lett till pressade priser och lägre lönsamhetsutveckling för branschen.

Sveriges exportmarknadsandel minskar. Den enda bransch som går mot strömmen och ökar sina marknadsandelar är företagstjänster.

57 Globala värdekedjor och Tillväxtpolitik, Tillväxtanalys, februari 2014.

58 Se OECD *Employment Outlook*, 2012.

59 Se Almegas Konjunkturrapport *Långdragen återhämtning*, april 2013.

60 Svenskt näringslivs företagarpanel, 2009 Q4.

61 Globala värdekedjor och Tillväxtpolitik, Tillväxtanalys, februari 2014.

A large, stylized letter 'A' graphic composed of three overlapping trapezoidal shapes. The top and bottom shapes are light teal, while the middle shape is a darker teal. The word 'Appendix' is centered within the 'A' in white text.

Appendix

Appendix 1⁶²

Hur är input-output-statistiken uppbyggd och hur kan den användas?

En metod att beräkna i vilken mån produktion och sysselsättning i olika delar av en ekonomi hänger ihop, som kallas för input-output-analys, uppfanns av Wassily Leontief, som fick nobelpris 1973. Av motivering till priset framgår att utarbetandet av input-output-metoden (I/O-metoden) och dess tillämpningar var det huvudsakliga skälet till att Leontief fick priset. I/O-metoden återspeglar hur produktionen i respektive bransch i en ekonomi antingen används som insatsprodukt i andra branschers produktion eller som färdiga produkter som säljs för slutlig användning, dvs. för konsumtion, investeringar eller export. Företag använder insatsprodukter producerade i andra branscher för att producera sina egna produkter. Detta innebär att det uppstår flöden i ekonomin, vilka simultant registreras i en matris som ursprung (säljare) och slutdestination (köpare). Genom att konvertera dessa insatsflöden av varor och tjänster till kvoter är det möjligt att matematiskt analysera det underliggande systemet av interaktion och beroendeförhållanden mellan branscher.⁶³ Detta uppnås genom att använda linjär algebra. Det som då kan beräknas är *Leontiefinversen*. Av den framkommer hur mycket insatsvaror/tjänster från andra branscher som totalt krävs för att producera en enhet av slutlig efterfrågan i varje enskild bransch. På motsvarande sätt kan det antal arbetade timmar respektive antal sysselsatta som motsvarar produktionen i respektive bransch beräknas.

Indirekta effekter kan beräknas med hjälp av IO-analys

Utifrån input-output-statistik kan man beräkna de totala följdeffekterna av efterfrågeförändringar i ekonomin, exempelvis de totala effekterna på sysselsättningen av ökad alternativt minskad efterfrågan på produkterna från någon utvald bransch. Med I/O-metoden går det alltså att besvara frågan hur många personer som arbetar direkt inom en bransch och även hur många som arbetar indirekt i branschen, dvs. i underleverantörsledet. Därmed går det att beräkna hur stor den indirekta effekten på sysselsättningen bland underleverantörer till industrin blir om industrin efterfrågan på industrins produkter minskar. Om efterfrågan minskar med en viss kvantitet industriprodukter går det alltså att räkna ut hur produk-

tionen bland underleverantörer också påverkas. Detta eftersom I/O-statistiken visar vad en viss kvantitet produktion i industrin motsvarar för produktion bland underleverantörer.

Med hjälp av IO-statistiken kan man till exempel beräkna den totala mängd insatsprodukter som krävs i fordonsindustrin för att öka produktionen med ett fordon. Man får dels fram den direkta effekten i de branscher som i ett första steg tillhandahåller insatsprodukter, som exempelvis programvara, stål, gummi, plast och elektronik. Därutöver får man fram de indirekta effekterna av att underleverantörerna själva ökar sin efterfrågan på insatsprodukter för att möta den ökade efterfrågan från fordonsindustrin. Lösningen på detta är just *Leontiefmatrisen*. Den beskriver hur många enheter av en vara eller tjänst som måste produceras i samtliga steg i leverantörskedjan för att producera en enhet av slutlig efterfrågan.

Genom att beräkna produktionen per sysselsatt i varje bransch får man fram hur mycket sysselsättningen måste öka för att företaget ska kunna möta en ökad efterfrågan. Genom att beräkna kvoten mellan den totala sysselsättningseffekten – definierad som summan av de direkta och indirekta effekterna – av en efterfrågeökning och den direkta effekten får man den så kallade sysselsättningsmultiplikatorn.⁶⁴ Om den indirekta sysselsättningseffekten är noll, dvs. om en ökad efterfrågan inte genererar någon indirekt sysselsättning i andra branscher, innebär det att kvoten uppgår till ett. Därmed ger inte efterfrågeökningen några spridningseffekter. Men om kvoten överstiger 1 innebär det att efterfrågan på branschens produkter skapar ytterligare X antal jobb inom underleverantörsbranscher. Med andra ord, ju större sysselsättningsmultiplikator, desto större effekt på sysselsättningen bland underleverantörer. Om multiplikatorn är större än två innebär det att den indirekta effekten är större än den direkta, dvs. att sysselsättningen ökar mer i underleverantörsledet än direkt i den bransch där efterfrågan ökar.

62 Detta appendix utgår från rapporten "Det nya näringslivet – Samspelet mellan industrin och tjänstesektorn", Lena Hagman, chefekonom hos Almega och Daniel Lind, chefekonom hos Unionen, december 2008.

63 Konkret består dessa kvoter av en matris där varje kolumn utgör respektive branschs inköp av insatsprodukter från andra branscher (inklusive sin egen). När värdet på dessa inköp relateras till branschens totala produktionsvärde får man dessa kvoter. De brukar benämnas som insatskoefficienter. En annan benämning är teknologikoefficienter.

64 Sysselsättningsmultiplikatorn uttrycker relationen mellan den direkta och den indirekta sysselsättningseffekten. Den har därmed inget att göra med de olika branschernas absoluta effekt på sysselsättningen. Att det kallas för multiplikator beror på att den totala effekten i ekonomin är större än effekten av den initiala efterfrågeförändringen. Observera att multiplikatoreffekten endast beskriver konsekvenserna av en förändring i produktionen, inte de dynamiska effekter som kan uppkomma genom ett förändrat beteende hos producenter och konsumenter.

Kort sammanfattning av I/O-metoden

Med hjälp av I/O-statistiken kan man se hur starka sambanden är mellan olika branscher när det gäller leveranser av insatsprodukter. Man kan också få fram i vilken mån slutlig efterfrågan på en produkt från en bransch genererar sysselsättning, arbetade timmar respektive förädlingsvärden inom andra branscher. Man kan också få fram hur stor andel av insatsförbrukningen som utgör import och i vilken utsträckning olika produkter importeras och till vilka branscher, respektive hur mycket som importeras för slutlig användning, exempelvis direkt för konsumtion.

Enkelt uttryckt visar en I/O-tabell hur produktionen inom olika branscher används, dels som insatsförbrukning i produktionen inom andra branscher, dels som s.k. slutlig användning av de färdiga produkterna, exempelvis för hushållens konsumtion, för investeringar eller för export. Tabellerna visar också i vilken omfattning varor och tjänster importeras för att användas i produktionen eller direkt för slutlig användning.

Trots att I/O-statistik funnits tillgänglig under många år har den varit underutnyttjad av konjunkturbedömare, ekonomer och andra analytiker. Det kan delvis bero på att statistiken är mycket omfattande och att det saknas kunskap om hur den kan användas och tolkas. I/O-statistiken ger emellertid svar på många frågor om hur sambanden mellan olika branscher ser ut, om förändringar av sambanden över tid och dess effekter på tillväxt och sysselsättning. Tabellerna erbjuder en ovärderlig helhetsbild av hur produktionen och användning i ekonomin är strukturerad, mellan branscher, mellan export och import, uppdelat på sysselsättning och förädlingsvärden samt fördelat på slutlig användning. Med hjälp av denna information är det lättare att förstå hur utvecklingen i olika branscher påverkar utvecklingen i resten av ekonomin. Det är därmed också lättare att förutspå effekter av ökad eller minskad efterfrågan på produkter från en viss bransch på övriga delar av ekonomin.

Vi hoppas att denna rapport ska inspirera fler analytiker till att börja använda IO-statistik, vilket skulle tillföra en djupare insikt om de betydande förändringar som har skett och som fortgående sker inom produktionen och på arbetsmarknaden i Sverige och utomlands.

För en utförlig beskrivning av I/O-statistikens uppbyggnad och användningsmöjligheter, se SCB, NR SM 1980:3, Input-output-tabeller för Sverige 1975, Bengt Roström. Se även en aktuell beskrivning av IO-metoden i SCB:s Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv, 2 kvartalet 2008, avsnitt av Ann-Marie Bråthén.

Appendix 2

Fakta om den kunskapsintensiva tjänstesektorn - "KIS"

EU:s statistikproducent *Eurostat* har gjort en uppdelning av tjänstebranscher som de klassificerar som kunskapsintensiva, och enligt deras egen benämning "Knowledge-Intensive Services" (KIS). Följande branscher definieras som kunskapsintensiva enligt följande näringsgrenskoder (SNI2007):

- **50-51** Vatten- samt lufttransporter
- **58-63** Förlag, film, video, ljudinspelning, planering och sändning program, telekommunikation, Dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster
- **64-66** Finans- och försäkringsverksamhet
- **69-75** Juridisk, ekonomisk, arkitekt- och teknisk konsultverksamhet, FoU, Reklam och marknadsundersökning, annan konsultverksamhet samt veterinärverksamhet
- **78,80** Arbetsförmedling, säkerhetstjänster m.m.
- **84-93** Offentliga myndigheter, försvar, hälso- och sjukvård, vård, omsorg m.m., utbildning, kultur, nöje och fritid

